

BALÁZS BÉLA

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

LIV. ÉVFOLYAM
10. SZÁM

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
FOLYÓIRATA

BUDAPEST, 1941.
OKTÓBER

Balázs Béla.*

Ünnepelni jöttünk össze. Úgy érzem, hogy erre a mi házi kis ünnepségünkre valamenyiünket a munkatársi barátság, szeretet, együttérzés, az ünnepelt iránt érzett nagyrabecsülés hozott össze. Összejöttünk azért, hogy ebben az ünnepi hangulatban köszöntsük és üdvözljük Balázs Bélát, a mi „Béla Bácsinkat”, osztozzunk az ő örömeiben és ennek az örömünknek ünnepélyes keretek között kifejezést adjunk.

A Kormányzó Úr Ó Főméltósága Balázs Bélát magas kitüntetésben részesítette. A Magyar Érdemrend középkeresztjét adományozta neki, éspedig a tanítóképzés színvonalának emlése érdekében több mint három évtizedet meghaladó munkásságának elismeréseként. Büszkéek vagyunk munkatársunk magas kitüntetésére és jóleső érzéssel tölt el, hogy Balázs Béla munkásságát legfelsőbb helyen is méltányolták.

Balázs Béla a magyar kultúrának a munkása. Egyéniségét sajátos puritán szellem jellemzi. Ennek, az őt minden munkájában jellemző szellemnek a legfőbb ismertetői: a szerénység, a kötelességteljesítés mértékét messze túlhaladó szorgalom, az áldozatosság, az eszményiesség felé való törekvés, az ember- és munkaszeretet és a jól felfogott gyermekszeretet.

Egész életét a tanítóképzés ügyének szentelte. 35 éven keresztül ezért dolgozott, hangtalanul és zajtalanul, úgyis mint tanár (1905—1921-ig), úgyis mint igazgató (1921—1930-ig), úgy is mint az utolsó tanítóképző-intézeti kir. főigazgató (1930—1935-ig) és végül mint központi szolgálatra berendelt szakelőadó, az állami felügyelet legelső szakközege (1935—1940-ig). Balázs Béla elért mindent, sőt a legtöbbet érte el, amit okl. tanítóképző-intézeti tanár elérhet, munkásságának értékei saját súlyuknál fogva vitték őt előbbre pályáján.

Igazgatói szolgálati éveinek egyik legkiemelkedőbb eseménye volt, hogy tanulmányi szempontból kidolgozta a jászberényi állami tanítóképző-intézet építési programját. Fejlett pedagógiai érzékét igazolja, hogy a tanítónövendékeket az iskolán kívüli népművelési munkálkodásra és a tanyai tanítóskodásra készítette elő. Ezért a munkásságáért többrendbeli miniszteri elismerésben részesült, sőt a parlament tagjainak nyilvános elismerését is kivívta.

* A Balázs-vacsorán elmondott köszöntő.

A vezetői (igazgatói, főigazgatói és szakelőadói) munkakörökben a reáharult feladatokat sikerrel oldotta meg és ezekre a vezető szerepkörökre való alkalmasságát teljes mértékben beigazolta. Ha összeállítjuk a vezetőállású pedagógus pszichografikus skémáját, akkor Balázs Bélánál a szükséges sajátságok legtöbbször megtaláljuk. Óriási munkaenergiájával, célbiztosságával, tisztánlátásával, felelősségtudatával, a helyzetek és összefüggések gyors felismerésével jelét adta annak, hogy mindenkor hivatása magaslatára tudott emelkedni.

A nevelési és a tanítási eredmény fokozására irányuló tevékenységének egyik vezetőgondolata az volt, hogy a pedagógia nemcsak mesterség, nemcsak tudomány, hanem művészet is. Az oktatói és nevelői munka szerteágazó területén mindíg a magasabbrendűségeket, az eszményi magaslatokat és a finomságokat kereste. Nem elégedett meg a tárgyi tudással, hanem az ügyességet, kiforrottságot, az elhivatottságot és a rátermettséget is kutatta. Arra törekedett, hogy az istenadta lehetőségeket kiválogathassa és azokat képességeiknek megfelelően a tanítóképzés ügyének szolgálatába állítsa.

Az a pedagógiai gondolat is szeme előtt lebeghetett, hogy a pedagógiának két legfontosabb kérdése: a jellemképzés és a módszer. A tanárságnak nemcsak módszeres eljárását kísérte figyelemmel, hanem ennél még nagyobb súlyt vetett a tanítójelöltek lelki formálására, erkölcsnemesítésére és világnézetük kialakítására. Munkásságán nyomot hagyott az is, hogy a jelöltek gyakorlati kiképzésének jelentőségét különösen értékelte és hogy a gyakorlóiskolai tanítók munkáját igen nagyra becsülte. A gyakorlóiskolai tanítók kiképzésére tervezetet is dolgozott ki.

Azt a vezetőgondolatot sem tévesztette sohasem szem elől, hogy a tanítóképzés körében, mint minden építőmunkában, nemcsak a jelen viszonyokhoz kell alkalmazkodnunk és nemcsak a jövőt kell előkészítenünk, hanem a múltat és a jövőt is össze kell kötnünk.

És most engedj meg Béla Bátyám, hogy nemcsak hivatalos, hanem közvetlen baráti hangon szólhassak Hozzád. Amióta nyugalomba vonultál, hiányzol nekünk. Hiányzik a Te kedves személyed, hiányzanak a Te emberszerető, baráti és szakszerű tanácsaid és gondolataid. És a legjobban hiányzik nekünk a családi melegség, amely a Te egész lényedet körülveszi.

Azt kérem Tőled, hogy ezentúl is hagyjál egy kis helyet a Te meleg szívedben munkatársaidnak és a tanítóképzés szent ügyének, amelyet tényleges szolgálatod alatt annyira szerettél. Adjon Neked a jó Isten hosszú életet, jó egészséget, sok örömet kedves gyermekeidben és adja meg Neked azt a legnagyobb boldogságot, ami tanárembernek a legnagyobb öröme, — hogy munkásságod és volt növendékeid eredményeinek láttára elmondhassad, hogy nem hiába dolgoztál. A jó Isten Téged sokáig éltesse!

Dr. Huszka János.

Imre Sándor.

(Tanári működésének 40 éves fordulójára.)

Negyven esztendő nagy idő. Különösen akkor, amikor egy munkás emberéletnek nevelői hivatásban eltöltött négy évtizedéről van szó. Hány száz ifjú fejlődésének irányítása fűződik ilyen hosszú tanári mulihoz! Mily sok lelki kapcsolatot jelent a katedrán eltöltött negyven esztendő! Előző nemzedékek művelődési javaiból leszűrt eszméknek és álmatlan éjszakákon érlelt gondolatoknak mekkora tömege hull ennyi idő alatt a fogékony ifjú lelkébe! És megsokszorozódik a hatás, ha ennek a 40 esztendőnek túlnyomó része tanárok nevelésével telik el s az élőléssel való tanításhoz már kezdettől fogva tudományos kutatások nyomán irodalmi munkásság is kapcsolódik.

Negyven esztendővel ezelőtt, 1901. szeptember 7-én tartotta tanári székhelyét a kolozsvári ref. főgimnáziumban Imre Sándor, az egykori Pedagógium tanára, majd igazgatója, később vallás- és közoktatásügyi államtitkár, egy ideig ügyvezető miniszter, utóbb a Ferenc József Tudományegyetem, jelenleg a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem neveléstudományi tanszékének professzora, utóbbinak ezidei rektora, *legnagyobb hatású magyar nevelési elmélkedőnk.*

Személyét bemutatni és munkáit a magyar nevelők — főleg e folyóirat olvasói — előtt ismertetni nem szükséges. A megemlékezésnek Imre Sándor tanításaihoz méltóbb formája, ha e helyütt szellemi arcképét próbáljuk megrajzolni és eddigi negyven esztendő tanításának középponti gondolatait igyekszünk megragadni.

Miféle sajátos vonások jellemzik Imre Sándort, a nevelőt és nevelési elmélkedőt? Mi az a központi gondolatok, amiből termékeny szelleme táplálkozik és nagyhatású tanításai fakadnak? Ez a két kérdés kiegészíti egymást s a feleletek is egymásbafonódnak.

Imre Sándor szellemi habitusának talán legjellemzőbb vonása, hogy összes munkái — nagyobb szabású írásai és kisebb tanulmányai, előadásorozatai éppúgy, mint egyes előadásai — határozott középponti gondolat körül csoportosulnak. Elszigetelt részletkérdést keresve sem találunk munkáiban. Minden részletbe merülő vizsgálódásának kapcsolata a középponti maggal világosan kimutatható. A tudós magatartásának az a rendszeralkotásra törekvése kezdettől fogva megtalálható Imre Sándorban. Nevelésre vonatkozó nézetei már korán rendszerré alakulnak elméjében s a nevelés tapasztalati fogalmának alappilléreire minden részletében összefüggő zárt neveléstani rendszer épül. Negyven évvel ezelőtt tartott tanári székhelyében (*Pálya kezdetén, A magyar nevelés körvonalai* (1920.) c. munkában) nemcsak megcsillannak, hanem határozottan benne vannak azok a gondolatok, amelyek későbbi tanításainak szintén alapjai. Többek között: hangoztatja a nevelésben a nemzet középponti jelentőségét, alkalmazza a fejlődés gondolatát, meglátja a belső szervezés szükségességét.

Imre Sándor önálló gondolkodó, nem az ú. n. egyeztetők közé tartozik. Nevelői gondolkodásának fejlődése határozott irányú, neveléelméletének alakulása benső törvényszerűségből fakad. Külső hatásokat csak annyiban fogad el, amennyiben már kialakult nézeteivel összhangba hozhatók. Elgondolásainak egységét nem engedi megzavarni. Tanításai mégsem merevülnek meg. Ellenkezőleg: a nevelés körül csoportosított gondolatainak rugkonyságát éppen az igazolja leginkább, hogy rendszerébe a neveléstudományi kutatás új eredményei fennakadás nélkül beilleszthetők. Tanítványait is szellemi önállóságra neveli. Azt kívánja tőlük, hogy ki-ki a saját fejével gondolkodjék. Senkitől sem várja, hogy tekintélyi alapon fogadja el tanításait; csak a saját belátáson alapuló csatlakozást értékeli.

Az a nevelési elmélkedőnk, aki állandóan a nevelés magyar kérdéseivel foglalkozik. Kutatásai már egészen korán a magyar nevelői gondolkodás multjára irányulnak (elsősorban professzora, Schneller István hatására, de családi hagyományként is) és főleg Apáczai Csere János, Maróthy György, Besseney György, Teleki László, Széchenyi István, Wesselényi Miklós, Eötvös József gondolatvilágával ismerkedik meg. Magántanári képesítést is a magyar neveléstörténetből szerez 1905-ben Kolozsvárott, majd 1912-ben Budapesten. Magyar neveléstörténeti tanulmányainak egyik eredményeként állapítja meg, hogy a multban a nevelés ügyének tudományos tárgyalásában (pl. Szilasy, Felméri) nem alakult ki olyan tisztán a nemzeti nevelés lényege, mint a nevelői gondolkodás nem tudományos jellegű tanúinál (pl. Besseneyi, Széchenyi).¹ Ezért vallja ma is legfőbb mesterének Széchenyi Istvánt. Érdeklődése később egyre inkább a jelenre irányul, idővel a neveléstan egész területét átöleli, s csakhamar tudatos magyar művelődéspolitikává szélesül. Kezdetről fogva vallotta és egész munkásságával példaadóan követi azt a tételt, amit legterjedelmesebben *A neveléstudomány magyar feladatai* c. könyvében fejtett ki részletesen, hogy t. i. elsősorban a mi életünkben fakadó nevelési kérdésekre keressünk feleletet és számunkra fontos kutatásokat végezzünk, mert a neveléstudomány magyar feladatainak megoldását rajtunk kívül senkitől sem várhatjuk; ez senkinek sem érdeke, még kevésbé kötelessége.²

Az élet összes kérdéseit a nevelés szempontjából nézi. Egyszer valaki azt mondotta egyik munkájáról, hogy abban pánpedagógiát üz. Ezt a nem éppen hízelgésnek szánt megjegyzést a legszebb elismerésnek tekintette, mert ezzel mások is észrevették azt, ami szándékában volt, hogy megértesse: a nevelőnek az összes társadalmi jelenségeket a nevelés szempontjából kell mérlegelnie. -- Nagyrészt Imre Sándor munkásságának köszönhető, hogy a nevelés gondolata

¹ *L. Magyar vonások nevelésünkben* c. tanulmányt a *Magyar nevelés körvonalai*, Bpest, 1920. c. gyűjteményes munkában, 72. l.

² L. i. m. 9. l.

ma már a köznevelés külső szervezetének olyan tényezőiben is kezd tudatosá válni, amelyek azelőtt az emberek fejlődésének irányítását egyáltalán nem tekintették feladatuknak.³ A közgondolkodásnak általános nevelői gondolkodássá alakítása állandó törekvései közé tartozik. A nemzet erejét növelné, ha minél több ember gondolna arra, hogy minden cselekvésének, egész magatartásának és bárhol eljuttat szavának nevelő hatása van s ezekért felelős. A nevelői gondolkodás tárgyiassá válása érdekében írta 1909-ben *A nevelés sorsa és a szociálizmus* c. könyvét.

A nevelői gondolkodás kialakulásának feltételét a tiszta fogalmak megszerzésében látja. A fogalmi tisztázások ezért foglalnak el fejtegetéseiben oly előkelő helyet. Homályos értelmű, valamint idegen szavak használatát kerüli. Írásaiban és előadásai-
ban végtelenül szabatos. Kifejezéseit egyértelműen használja. Gondolatait nem mindig fejezi ki egyszerűen, de fejtegetései feltétlenül világosak. Előadásainak követése nagy figyelmet kíván, de leköti a hallgatóságot; írásainak tanulmányozása sem számítható könnyű olvasmánynak, mert elmélyülést követel.

Egész munkásságát valóságközelség hatja át. Állandóan szem előtt tartja az adott helyzetet, mert hirdeti, hogy a nevelés nem légtüres térben, hanem sajátos körülmények között folyik. A neveléstudomány és a nevelés egységét vallja. Előszeretettel műveli az étellel közvetlenül kapcsolódó területeket, azonban mindig az egyetemes szempontok alkalmazásával. Az, hogy magyar feladatok megoldását tekinti elsősorban kötelességének, szintén valóságközelséget bizonyítja. Nemcsak a hely, hanem az időpont tekintetében is korszerű kérdésekre keres feleletet. Tanulmányainak java része a jelen szükségleteinek kielégítését célozza. Ezek között talán legkiemelkedőbb *A világháború* c. gyűjteményes munka, amelyet a Magyar Paedagógiai Társaság megbízásából szerkesztett 1917-ben és vezérfonálnak szánt iskolai tanításokhoz, valamint tájékoztatónak a nagyközönség számára. Ezzel a kötettel az volt a szándéka, hogy a jelen története vonuljon be az iskolákba.

Amikor 1934-ben, több mint három évtizedes szolgálat után, számára szokatlan területen új munkakört vállalt, s a szegedi neveléstudományi tanszéket felcserélte a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem alkalmazott neveléstudományi tanszékével, ezt a lépését is előbb említett valóságérzéke vezérelte. Nemzetét azon a területen akarta szolgálni, ahol a legszükségesebbnek látszott: a gazdasági nevelés irányításában. A gazdasági iskolák tanárképzését új alapon azóta szervezte meg.

Schneller István tanítványaként folytatja annak a személyiségre vonatkozó fejtegetéseit.⁴ Ebben a következő megál-

³ L. leginkább *A nevelői gondolkodás terjedése, A hadsereg és a nemzetnevelés, A lelkesi hivatás nevelési szempontjai, A közigazgatás és a nevelésügy kapcsolatai, Nevelési szempontok az iskolaorvos működésében* c. tanulmányait.

⁴ L. *A személyiség kérdése* c. tanulmányát 1926-ból.

lapításhoz jut: egyéniség az egyén alkotó vonásainak sajátos egy-sége; jellem a fejlett egyéniségnek a cselekvés valamilyen irányában nyilatkozó határozottsága; személyiség az erkölcsi jellem, azaz a teljesen kifejlett, határozott, tudatos és nemes egyéniség. Kívánatos volna, hogy az újabban e tekintetben mutatkozó zűrzavar megszüntetésére főleg lélektani irodalmunk művelői e rég tisztázott fogalmakat vennék alapul. Puritán erkölcsi felfogása, a tudományos meggyőződés hajlíthatatlan követése és a kötelességteljesítésen alapuló szabadság hirdetése is mesterével rokonlélekre vall. Bár tanításai sokkal tágabb körben hódítanak s eszméi nemcsak szűk és bizalmas körben terjednek, mint Schneller Istvánéi, mert gyakran szerepel nagy nyilvánosság előtt, mégis megállapítható, hogy személyes hatása nagyobb, mint amit írásai kíváltak. Írásban lefektetett gondolatai is elsősorban azokban hagynak mélyebb nyomot, akik személyes hatása alatt tanítványaivá szegődtek. Ebben is egykori tanárához hasonlít. A szó nemes értelmében igazi professzor.

Annak ellenére, hogy munkássága a nevelésnek majdnem egész területére terjed, mégsem vész el a részletkérdésekben. Tanításában mindig felismerhető a részletmunka és az egyetemes szempontok szoros egysége. Apróságoknak tetsző problémákat is a nagy egység tagjaként tud bemutatni. Mestere az apró elemzéseknek, azon hatások kimutatásának, amelyek az ember alakulását befolyásolják.⁵

Állandóan bíráló szemmel nézi a nevelésügyet. Hallgatói lelkébe is elülteti azt a szempontot, hogy ne fogadjanak el mindent úgy, ahogy van, hanem törekedjenek a jobbra, különbre. Hirdeti, hogy aki mindig meg van elégedve a jelen állapotokkal, az nem szolgálja a fejlődést, mert az folytonos haladást jelent. Kritikai szemlémet legékezebben a Magyar Paedagógiának az a hat évfolyama bizonyítja, amelyet 1913-tól 1919-ig szerkesztett. Meggyőződése, hogy bajokon segíteni csak a helyzet őszinte feltárásával lehet. Nem a szépítgetés embere. E meggyőződéséhez híven az ügy érdekében gyakran hallatja bíráló szavát. S ez természetesen nem mindig kedvező. A népszerűség keresése azonban sohasem vezetí cselekedeteit, egyedül az igazságot szolgálja. A helyzet őszinte feltárása mutatkozik pl. *A nemzetnevelés* c. munkájában, *A közös munka lelki akadályai* c. értekezésében.

Nevelői gondolkodásának nevezetes vonása, hogy a fejlődés fogalmát állandóan alkalmazza. A nemzetre vonatkoztatva: a nemzet jelene olyan, amilyenné a mult tette; jövőjét viszont jelene határozza meg. Az egyes ember életében is azt hirdeti, hogy minden kornak annyi a jelentősége, amennyiben meghatározza

⁵ Erre nézve l. főleg *A közerkölcsiség és a háború* c. tanulmányát *A világháború* kötetben és még inkább *A neveléstudomány magyar feladatai* c. munkájának VI. és VII. fejezetét, ahol a nevelés előzményeinek kutatása terén fennálló feladatokra mutat rá és a nevelés körülményeinek felderítéséhez ad szempontokat.

a következőt. Nemzet és egyén életében az adott állapot mindig csak úgy érthető, ha a mult folytatásaként és a jövő előkészítőjeként nézzük.⁶

Hasznos, új törekvéseket szívesen karol fel, nem egynek maga is lelkes kezdeményezője és irányítója; így többek között a napjainkban ismét életre keltett *Szülők Iskolája* 1925-ben az ő irányításával kezdte meg működését. Ennek folytatása és eredménye a *Szülők Könyvtára* sorozat, amelyben szerkesztősége alatt eddig 20 szám látott napvilágot.

A tanítóképző-intézeti tanársághoz régi és meleg szálak fűzik. Amikor 1908-ban a régi Pedagógium tanárává kinevezték, egyúttal a tanítóképző-intézeti tanárokat képző Apponyi-kollégium szakvezető tanára is lett. Az 1908-tól 1918-ig végzett képzőintézeti tanárok valamennyien hallgatói voltak. Egész tanítványi kör alakul körülötte s vezetésével a neveléstudomány sok ágában szakpedagógusnak készülők szervezett munkaközössége indult útnak. E tanítványi kör tagjainak javarésze a világháború áldozata lett, ami, ha nem következik be, a magyar nevelésügyi kutatás sokat nyert volna. Tanítványai e csoportjának elvesztése máig be nem gyógyuló sebet ejtett Imre Sándor lelkén. E régi személyes kapcsolatok a tanítóképzés fontosságának átérzése és azon tapasztalata révén, hogy a nevelésügy szakemberei leginkább a tanítóképző-intézeti tanárok közül kerülnek ki, azután is állandóan szemmel tartotta intézeteinket és érdeklődött helyzetünk, problémánk iránt, miután közvetlen érintkezése velünk megszakadt. Egyesületünknek 1908 óta tagja. Egyetemi tanári működésének 30 éves fordulójára az 1936. évi közgyűlés tiszteleti taggá választotta.

Imre Sándor neve leginkább a nemzetnevelés fogalmával forrott össze. Neki köszönhetjük e régóta használt szónak — Széchenyi gondolatainak hatására — tartalommal való megtöltését, és a neveléstan egész területén való következetes alkalmazásával rendszerré kidolgozását. *Gróf Széchenyi István nézetei a nevelésről* c. munkájában első alkalommal fejtegette a fogalmat; a *Nemzetnevelés*-ben, 1912-ben elméleti megalapozását adja, a magyar nevelésügyet vizsgálja meg ebből a szempontból és művelődéspolitikai következményeit vonja le. *Neveléstan*-a 1925-ben rendszeres egészbe foglalja a nevelés egész menetében. Egyik legutóbbi munkájában pedig, *A gazdasági középiskola része a köznevelésben*, rendszerét alkalmazza a köznevelés egyik területén.

A *nemzetnevelés* a nemzet helyzetéhez és a nemzet egyes tagjaihoz való alkalmazkodást jelenti; ennek módja a *nemzeti nevelés*, örök feladata pedig a *nemzetté nevelés*. A nemzet élete azon fordul meg, milyenek a tagjai. Ez a fogalom az egyéni és közösségi nevelésnek sok vitára és félreértésre alkalmat adó látszólagos ellentétét is feloldja. A nemzet u. i. közbülső tag az egyes és az emberiség

⁶ L. főleg *Nevelés és hagyomány*, valamint *A jelen a nevelői gondolkodásban* c. tanulmányokat.

között. Az egyén szempontjából a még áttekinthető legnagyobb közösség; az emberiség oldaláról nézve pedig határozottan egyéni alakulat. A nemzetnevelésben a végső cél az egyetemes emberiség fejlődése, közelebbi cél a nemzet fejlődése, közvetlen cél pedig az egyes ember fejlődése. Az egyes ember fejlődése csak a nemzet keretében lehetséges; az egyén csak mint a nemzet tudatosan élő tagja tekinthető fejlettnak. A nemzetnevelés helyes felfogása kizárja mind a nemzeti kizárólagosságon, mind a nemzetköziségen alapuló egyoldalú nevelést.

Bár a kommunizmus után a nemzetnevelés gondolatának érvényesülésére országszerte nagy volt a fogékonyság, mégis mint maga alkotója panaszolja: „a fogalom máig sem jutott valami tisztultabb megértésre”.⁷ A szó átment a köztudatba, sokan használják is, legtöbbször mélyebb meggondolás nélkül. Pedig napjainkban, amikor ismét sok nemzetiségi kérdést kell megoldanunk, szükséges volna, hogy a nemzetnevelés gondolatát Imre Sándor szellemében használjuk, értelmezzük és megvalósítsuk.

Széchenyi István születésének 150 éves fordulóját s egyúttal a nemzetnevelés megalkotója és apostola, Imre Sándor tanári működésének negyvenedik évét azzal ülheti meg legméltóbban a magyar nevelők tábora, s elsősorban mi, tanítóképző-intézeti tanárok, ha a legnagyobb magyar nevelési gondolatait leghűbben visszatükröző nemzetnevelés tartalmát eredeti értelmezésében tanulmányozzuk, tanítványainkat ebben a szellemben neveljük és általában egész munkánk minden részletében a nemzeti tudatosság vezet, mert „minden egyes embertől függ a nemzet, az egész fejlettségi foka s minden ember munkájától az összesség előhaladása”.⁸

Jankovits Miklós dr.

A XIX. század magyar tanítóképzőinek értékes munkásai.

A XIX. század egyik legerősebb jellemvonása a folyton erősödő nemzeti eszme, vagyis a népek nemzeté való egyesülésének vágya. A népek legfőbb célja tehát a nemzeti állam megteremtése lesz alkotmányos, népképviselői alapon. Így a XIX. század embere a XVIII. század világpolgárával szemben honpolgár akar lenni.

E politikai és társadalmi törekvések mellé járult még egy gazdasági irányú is, mely a XIX. században keletkező munkásságnak a sorsán igyekszik segíteni és kedvezőbb megélhetési feltételeit biztosítani. Az erre irányuló mozgalom eredménye a szocializmus, melynek alapvető törekvése a társadalmi viszonyok megjavítása. Hogy ez milyen nagyarányú mozgalommá vált, annak legfőbb bizo-

⁷ *A neveléstudomány magyar feladatai*, Szeged, 1935. 119. l.

⁸ *Pálya kezdete.*

nyitéka, hogy idők folyamán sokféle változata alakult ki. Valamennyinek többé-kevésbé végső célja a magántulajdon fokozatos megszüntetése és a közös tulajdon alapján egy új gazdasági és jogrend megteremtése.

Mivel a XIX. század irányító eszméi között a nemzeti eszme lett a legerősebb, ez éreztette hatását a művelődés terén is. Fokozottabb figyelemmel fordulnak mindenütt a nemzeti múlt emlékei felé. Az írók, művészek annak világából keresnek tárgyat alkotásaikhoz. Elfordulnak a XVIII. században felújított klasszicizmus zárt formáitól és a XVIII. század észszerűségével szemben inkább az érzést, a szenvedést, a meglepőt és a szokátiant helyezik előtérbe. Megteremtőivé lettek így egy új szellemi áramlatnak: a romantícizmusnak, mely irodalmi és művészeti téren lett kiegészítője a nemzeti törekvéseknek.

Ilyen tarka képet mutatnak a XIX. század szellemi áramlatai, amelyekkel párhuzamosan jelentkeztek a különböző pedagógiai irányok. *Pestalozzinak* igen sok követője volt minden országban. Különösen a XIX. század első felében uralkodott az ő szelleme a pedagógia terén. Amikor azonban a kor jelszava az lett, hogy a „műveltség szabadabbá tesz”, az iskolától is azt kívánták, hogy menél gazdagabb tudást nyújtson. Így született meg a tanítóiskola, amely azonban hamarosan felkeltette a „túlterhelés kérdését”, amelynek hullámai ma sem simultak el. A század közepén a műveltség fogalma finomodott és kezdték a jellemet becsülni. *Herbart-ial* felmerült a nevelőoktatás eszméje, amely a nevelőiskolát teremtetette meg. De ennek az ideálja még meg sem valósulhatott, mikor a nemzeti érzület terjedése nemzeti nevelést is kívánt. A nemzeti gondolattal párhuzamosan fejlődött ki a szociális áramlat. Ennek hatása alatt keletkezett a *szociális pedagógia*, amely az egyént a közösség, a társadalom tagjává akarja neveltetni. Nem a szociális pedagógia ellen, hanem az egyformásító, mindenkire egyenlő mértéket alkalmazó iskolával szemben kezdték az egyént hangsúlyozni, és így született meg a *személyiség pedagógiája*, amely megkívánja, hogy a tanító szabad személyiség legyen és a tanuló is ilyenné nevelje. Ez az irány szinte korlátlan szubjektívizmussá fokozódott és a művészi kultúra után való vágyakozással együtt a *művészi nevelés* gondolatára vezetett. A szkepszis és kritícizmus végül a tapasztalati lélektan elvetésében nyilvánult, és a kísérleti lélektannal kapcsolatban jelentkezik a *kísérleti pedagógia*, amelyet hívei mindenhatónak gondolnak. Ugyancsak kialakult a *munkaiskola gondolata* is, melynek szükségessége érdekében társadalmi, gazdasági és fízziológiai érveket sorakoztatnak fel.

Ez a sokirányú és változatos fejlődés mutatja, hogy a XIX. század átmeneti kor. Ha jőzan szemmel nézzük a különböző irányokat, látjuk, hogy mindegyik hozott valami figyelemreméltót és ez csak jó jel arra, hogy a sok különböző irány meg fogja találni a helyes utat, amelyen a nevelésnek haladnia kell.

Ebben a században alakultak ki a különféle iskolatípusok, így a tanítóképző-intézetek is.

1. *A magyar tanítóképző és az abban folyó munka kialakulása.* — A XIX. század első felében hazánkban általános volt az elégedetlenség a nevelés akkori állapotával szemben. A külföld nagy pedagógiai mozgalmai fellendítették a nevelés ügyét. A magyar nemzet is érzi és látja művelődési szükségleteit, s a hozzájuk vezető utakat, módozatokat, de kezét megkötik, nem tud semmit tenni. Még *Deák* Ferencet, a bölcs mérsékletű politikust is fájó érzés fogja el, amiért a felsőbb hatalom minden kívánságát, mely a nemzet művelődését mozdítaná elő, megtagadja: keserűségét ki is fejezi a reform-országgyűléseken. Elmélkedőinket mély szomorúság fogja el, valahányszor elhanyagolt nevelésügyünket összehasonlítják a külföldi eredményeket. Sok helyen az elemi iskolában is latin nyelven tanítottak. Az oktatás tárgya legjobb esetben vallásan, írás, olvasás és számolás volt.

A tanítók készületlenek, a tanításban járatlanok, folyton változtatják állomáshelyüket, rendszeres tanítóképzésről pedig a század elején még szó sem volt.

A XVI., XVII. és XVIII. században a tanításhoz szükséges jogot az egyház adja, a tanító oktatói képességét az egyház bírálja felül, de a tanítók képzéséről intézményszerűen nem gondoskodott. Amíg a tudományok nem különültek szét, nem is igen volt erre szükség. A XVIII. és a XIX. században azonban már elkerülhetlenné vált. Azért meg is indult a tervszerű tanítóképzés megszervezésére való törekvés. Külföldön *De La Salle* és *Francke* volt a megindítója ennek. *Felbiger* útján hazánkba is eljutott a tervszerű tanítóképzés gondolata. A tanítóképzésről intézményszerűen először az I. Ratio Educationis gondoskodik. Erre szolgáltak az elsőrendű népiskolák vagy normális iskolák. A II. Ratio csak annyit változtatott a tanítóképzésen, hogy a tantárgyak közé sorolja a magyar történelmet és, a nem magyar ajkú növendékek számára, a magyar nyelvet.

A XIX. század negyedik évtizedében a protestánsok középiskolákkal kapcsolatban szerveztek tanítóképzőket. Az első önálló magyar tannyelvű tanítóképzőt *Pyrker* egeri érsek szervezte meg 1828-ban Egerben. A kormány 1840-ben szervezett két évfolyamú önálló tanítóképzőket. 1868. évben a képzés három évfolyamú lesz. Az ezt követő gyakorlati év után tehették le a jelöltek a képesítő-vizsgálatot. 1881-ben a három elméleti és az egy gyakorlati év összevonásával a tanítóképző-intézetet négy évfolyamúvá tették, s 1923-ban a közökt. kormány a tanulmányi időt öt évre emelte.

A tanítók képzése kezdetben nagyon fogyatékos volt, mert a jelöltek csak általános műveltséget biztosító tárgyakat tanultak. Szakműveltségről, gyakorlati képzésről még szó sem volt. Éppen ezért *Teleki* László kultúránk elmaradottságának főokát abban látta, hogy az új tudományt, a pedagógiát, a nevelés mesterségét nálunk általában még nem ismerik.

Széchenyi fellépését követő nagy nemzeti reformkorszak, mely tudatára ébred a magyarság művelődésbeli elmaradottságának, természetesen a legnagyobb figyelemmel fordul a nemzeti nevelés problémája felé. *Széchenyi* munkáiban a nemzet önismeretét nevelési vonatkozásban is állandóan napirenden tartja. *Éötvösnek, Wes-selényinek* is szívében fekszik a nemzeti nevelés ügye.

Egyre több kiváló művelője akad a neveléstudománynak. *Szilasy János* már 1827-ben magyarul adja ki két nagy kötetben a *Nevelés tudományát*, mely korunk színvonalán álló rendszeres munka. 1822-ben adta ki *Angyán János* Niemeyer A Chiami változtatása szerinti *Nevelés tanát*, melyet azonban Angyán a magyar viszonyokhoz alkalmazott. Szerinte magyar gyermeket magyar módon kell nevelni, s magyarul tanítani.

A 30-as és 40-es években fellendül a nevelési irodalmunk. *Lesnyánszky András* *Didaktika és metódika* c. művében a német neveléstudományi irodalom (Niemeyer, Milde, Weinkopff) hatása alatt főképp a népiskolai oktatás kérdését tárgyalja. Ebben az időben jelenik meg *Edvi Illés* Pálnak, *Kunoss Endrének*, *Kis Pálnak*, *Warga Jánosnak*, *Majer Istvánnak* neveléstani munkája.

De napvilágot látnak a magyar nevelésügyi folyóiratok is. Ilyenek voltak a *Religio és Nevelés*, a *Protesztáns Egyházi és Iskolai Lapok*, a *Nevelési Emléklapok*, a *Kath. Iskolai Lapok*, s ettől az időtől a pedagógiai irodalom is állandóan fejlődik, erősödik. Különösen fellendül neveléstudományi irodalmunk a kiegyezés után. *Éötvös, Csengery, Trefort, Schwarcz* Gyula kultúrpolitikai törekvéseinek nagy társadalomfilozófiai és pedagógiai ismeretei mint elméleti háttér szolgált alapul. Ebben az időben és a következő évtizedekben a Herbart—Ziller-féle pedagógia, főképp didaktikai irány hatása látszik neveléstani irodalmunkban.

A neveléseméleti munkák sorát a 60-as évek végén *Lubrich Ágostinak* művei nyitják meg. Legnagyobb és legmaradandóbb hatású azonban *Kármán Mórnak* majdnem egy félszázadra kiterjedő sokoldalú munkássága, melynek irányító hatása ma is érezhető. Ezenkívül alapvető jelentőségű még *Molnár Aladár* munkássága is.

A pedagógia fejlődésével megindul tanítóképzőink erősödése. Tárgyai sorában mind nagyobb mértékben érvényesült a pedagógia, majd később a gyakorlati képzés is.

2. *Tanítóképzőink értékes munkásai.* — A fejlődést, az alaposabb tanítóképzést legnagyobbbrészt azoknak a tanítóknak, tanároknak köszönhetjük, akik egész életüket a tanítónevelés szolgálatára állították.

Az előttünk ismeretlen kiváló kartársaink munkásságát tanulmányozva nagyon sok értékes gondolatra bukkanunk. Egyesek munkái alapján egész nevelési rendszert állíthatunk össze. Pl. vizsgáljuk röviden *Majer István* (1823—1893) esztergomi tanítóképző-intézeti tanár, a későbbi pesti összes elemi- és reáliskolák igazgatójának, majd Esztergom segédpüspökének munkásságát. Működése alatt 136 pedagógiai tárgyú könyvet és cikket írt. Munkássága kiterjedt a

nevelés egész területére, azért pedagógiai gondolatait a neveléstudomány ágai szerint neveléstanra, tanítástanra, módszertanra és szervezettanra tagolhatjuk.

Majer István a nevelésre vonatkozó gondolatait cikkein és tanulmányain kívül az 1844. évben kiadott *Népneveléstan* c. munkájában fejti ki. Pedagógiájának középponti gondolata a vallás erkölcsi nevelés. Különös fontosságot tulajdonít az akarat nevelésének. Minden nevelői és tanítói tevékenység eredményességét a tanító személyétől várja. Ezért igen sokat foglalkozik a jó tanító jellemvonásaival. Amikor pedig a nevelés összes tényezői között a nevelő személyét tartja legfontosabbnak, teljesen modern gondolatot hirdet.

A nemzetnevelést Széchenyi és Wesselényi éleslátásával hirdeti, amely sem önző sovinizmust nem jelent, mint a külföldön ma sok helyen, sem jelszavas hazafiasságot, mint a kiegyezés utáni kornak oly sok megnyilvánulásában látjuk. A nemzetnevelés érdekében hangsúlyozza a testi nevelés szükségességét, és népiskolai tanítását olyan időben, amikor arra még senki sem gondolt.

Tanítástani elvei ma is helytállóak, s nagy részük csak az 1925. évi népiskolai tantervben vált élő valósággá.

Módszertani gondolatai közül különösen ki kell emelnünk, hogy az 1850-es években, amikor a fogalmazástánítás nem volt egyéb a pusztá másolatásnál, hangsúlyozza a szabadfogalmazás értékét, a fogalmazások minden szempontból való megbeszélését, mely kívánalma csak mai népiskolai tantervünkben jutott érvényre.

A szépírás (kaligrafikus írás) helyett a jól olvasható, folyóírás megtanítását tűzi ki célul. Előrelátását bizonyítják a mai népiskolák, melyekből a hagyományos „szépírás” teljesen kiszorult. A betűk írásának főelvei közül kiemeljük, hogy a betűnek egy vonallal való alakítását, s az egy szóba tartozó betűk összekapcsolását hangsúlyozta. Ezekben a kívánalmakban a mai egységes írás csíráit kell látnunk.

Az egészségtan tanításának szükségességét és a népiskolába rendes tárgyként való bevezetését kívánta akkor, amikor még egészség-tan iskoláinkban egyáltalában nem tanítottak. A rajztanítás terén is hasznos és korát megelőző munkát végzett. Az egyházi énekekre vonatkozó kívánságait pedig egy évszázad múltán valósította meg *Harmat Artur* és *Sik Sándor* a *Szent vagy Uram* c. énekeskönyvvel.

Szervezéstani munkásságából is nézzünk néhány említésreméltó gondolatot. Hazánkban 1851-ben Majer István indítványozta a bölcsődék felállítását, s tervezete alapján 1852-ben Pesten meg is szervezték az első bölcsődét, melyet utána több hasonló is követett. — Ebben az intézményben kell látnunk a Budapesten különösen elterjedt és szociális szempontból is nélkülözhetetlen napközi otthonoknak őseit. 1851-ben kisededóvót is szervezett. Alapos körültekintéssel készített és nagy pedagógiai érzékre valló alapszabályaiból csak azt kívánom kiemelni, hogy tervezett szabályzata szerint a foglalkozási nyelv csakis magyar lehet, s az óvónak is magyar anyanyelvűnek kell lennie. Abban az időben, amikor tüzzel-vassal

folyt a németesítés, különösen nagy jelentősége volt ennek. A haladás és fejlődés szükségességét is világosan látta, mert alapszabályai-ban azt is kifejezésre juttatta, hogy a kor szelleme és szükségletei szerint a kiseddóvó törvényeit, házirendjét, a vezetők kötelességeire vonatkozó útmutatásokat a kívánalmak szerint meg lehet változtatni.

A népiskolák fejlesztése terén is értékes munkát végzett. Az 1847- és 1849-ben készített tervezetében már a 6 osztályú népiskolát és a 3 évfolyamú „ismétlő”-iskolát veszi alapul.¹ Majer terve a korabeli népiskolák érvényben lévő terveinél jobb, s az 1849. évben kiadott *Organisations Entwurf* című és az 1855-ben elrendelt Thun Leo-féle iskolai szrevezetet jóval felülmúlja. Az 1868. évi XXXVIII. t. c.-ben megállapított tárgyak, mondhatjuk majdnem teljesen azonosak Majer reformtervével, amiből arra következtethetünk, hogy az 1849. évben a *Katolikus Iskolai Lapban* megjelent tervét figyelembe vették az 1868. évi népiskolai törvény készítésekor. Az 1868. évi tervből csak a műtan és az egészségtan maradt ki. A Majertől kívánt műtant (kézimunkát) az 1905. évi, az egészségtant pedig csak az 1925. évi népiskolai tanterv vette fel a népiskolai rendes tárgyak közé.

Nagy érdemei vannak a pesti népiskolák fejlesztése terén is. 1851-ben nevezték ki az összes pesti népiskolák igazgatójául. Ezt a tisztséget 6 éven át viselte. Ez idő alatt 17 új iskolát, 32 osztályt és 52 tanítói állást szervezett.² Ő készítette el a pesti vasárnapi iskolák tervét is, s 1853—57. évig 17 vasárnapi iskolát szervezett 49 osztállyal, 20 hitoktatóval és 51 tanítóval.³ Ezzel vetette meg az alapját a pesti iparos- és kereskedőtanonc iskolának. E munkájáért *Scitovszky János* hercegprímástól és a *helytartótanáctól* „elismerő dicséretet” kapott.⁴

A tanítók továbbképzése érdekében az elemi iskolákban tantesületi havi értekezleteket rendszeresített. Ezenkívül évente egyszerekszer összehívta a Pesten működő tanítókat közös értekezletre, ahol elméleti és gyakorlati kérdésekkel egyaránt foglalkoztak. Ezeknek munkarendjéből kitűnik, hogy azonosak a mai pedagógiai szemináriumok rendjével. 1855-ben valószínűen a Majertől kezdeményezett értekezlet eredményeinek állandósítása végett a minisztérium végleg elrendelte a havi értekezleteket.

Ugyancsak az ő nevéhez fűződik a pesti első tanítói könyvtár megszervezése és alapszabályainak elkészítése. De ennek tervét országos viszonylatban is elkészítette, s 1856-ban a *Tanodai Lapokban* közölte. Sőt 1858-ban ugyancsak az előbb említett lapban a tanítói könyvtárak részére alkalmas 153 munkának a nevét is felsorolta.

¹ L. Alsólendvai iskolaterv. 1847. és Kath. Iskolai Lap. 1849.

² A szab. kir. Pest városában létező reál- és elemi tanodák értesítő-vénye 1853—56.

³ U. o. 1856—57.

⁴ Walter: *Majer István írói jubileuma*.

A tanítóképzés reformjával is foglalkozott. Gondolatait a *Magyar képezdék reformja* c. munkájában fejtette ki és azt 1848-ban benyújtotta a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. Szőnyi Pál reformtervével szemben az önálló tanítóképző felállítását kívánja. Erősen hangoztatta a tanítói hivatásra való nevelés gondolatát. Szükségesnek tartotta a gyakorlati nevelést, s a gyakorlati kiképzés érdekében többféle típusú gyakorló-iskola felállítását javasolta.

Majer reform-tervezetének a maga korában igen nagy jelentősége volt, s kiváló munkának tartották. Ezt bizonyítja az is, hogy az 1848. évben tartott első egyetemes tanügyi kongresszus majdnem teljes egészében elfogadta a tanítóképzés reformjának alapjául. Az elkövetkezett idők miatt azonban a terv nem valósulhatott meg.

Az 1868. XXXVIII. t. c. 81—115-ig terjedő tanítóképzésre vonatkozó szakaszaiban az 1843. évi tanügyi bizottság javaslatait, Majer 1848. évi kívánalmait és az első magyar tanügyi kongresszus határozatainak érvényesülését láthatjuk.

Íme, a csak rövidre fogott ismertetésből is kitűnik az előttünk eddig ismeretlen pedagógus dicséretet érdemlő értékes munkássága.

Nevelői gondolkodására a német pedagógusok voltak legnagyobb hatással. Nevelés- és tanítástanra vonatkozó gondolatain legfőképpen *Hergenröther* hatása érezhető, de e mellett *Demeter*, *Milde*, *Niemeyer* és a magyar *Szilasy* is hatott rá. Az erős német hatás az akkori viszonyokat figyelembe véve természetes is. Majer törekvése főleg arra irányult, hogy a nevelés egyes kérdéseiben a tudomány legújabb kutatásainak megfelelő felfogást tomácsolja, hogy ilyen módon a pedagógiának ezt az áttekintő tárgyalását minden nevelő használhassa. Munkájának megírásakor a maga tapasztalatait, véleményét is feldolgozta, ill. ezekkel átszővögette az értékesnek felfismerett gondolatokat. Módszertani gondolatain, főleg a szemléletitanmódon és a földrajzon, *Wrangle*, *Denzel*, *Curtmann* és *Finger* hatása érezhető. A többi tárgy módszerének feldolgozása önállóan mondható. Szervezetében csak az irányító elveken érezzük a német hatást. Ezen a téren tekinthetjük munkásságát legönállóbbnak.

Mindezek után Majer Istvánt eklektikus írónak kell tekintenünk. A XIX. század közepe táján a mások hatása alapján készült munkák, a másoktól átvett gondolatok feldolgozása fejlődést és nem visszafejlődést jelent pedagógiai irodalmunkban. Miután *Hergenrötherre*, *Mildére*, *Demeterre*, *Curtmannra* legfőképpen *Pestalozzi*, *Szilasyra* pedig *Milde* által szintén *Pestalozzi* is hatott, így végcredményben Majer István *Pestalozzi* szellemében munkálkodott.

A tanítóképzőknek sok más értékes munkásai is voltak, akikről eddig ismeretlen, vagy csak keveset tudunk. Munkásságuk feldolgozásával sem foglalkozott senki. Ezekről is emlékezzünk meg röviden működésük és munkájuk felsorolásával. Ilyenek:

*Arvai József*⁵ (1823—1874). 1851-ben ónodi lelkész, fél év múlva

⁵ Lásd Körösi Henrik és Szabó László: *Az elemi népoktatás enciklóa*

a sárospataki gimnázium tanára, 1854-ben Bécsbe ment tanulmányainak kiegészítése céljából. 1856-ban az egyházkerület tanítóképzőt alapított, igazgatójául Árvait választották. Ugyanekkor egy évre az egyházkerület költségén Németországba, Svájcba, Belgiumba küldték a tanítóképzők tanulmányozására. Árvai, a kiváló gyakorlati érzékkel rendelkező igazgató, nagy munkája mellett irodalmi téren is tevékenykedett. A sárospataki tanárok az 50-es években megindítottak egy könyvsorozatot *Népiskolai Könyvtár* címen. Árvai is munkatársa volt. A Ref. Egyetemes Tanügyi Bizottmány a népiskolai oktatás emelése céljából egységes tantervet dolgozott ki s pályázatot hirdetett vezér- és tankönyvek írására. A legtöbb jutalmat Árvai nyerte. Ilyen jutalmazott munkái: 1. *Vezérkönyv az ó- és újtestamentomi szent történetek előadásában (1859)*. 2. *Ó- és újtestamentomi szent történeti olvasókönyv népiskolák számára (1859)*. 3. *ABC az írvaolvasatató tanmód szerint (1864)*. 4. *Vezérkönyv az írvaolvasás tanításában és az ízléses írásban (1865)*. 5. *Magyar nyelv-tan népiskolák számára (1865)*. Ezekon kívül még a következő művei jelentek meg: 1. *Szám-tan (1853)*. — 2. *Vezérkönyv az elemi számtanításban (1865)*. — 3. *Népiskolai tanterv (1858)*. — 4. *Beszéd-és értelemgyakorlatok (1862)*. — 5. *Mértani földrajz népiskolák számára (1871)*. — 6. *Vezérkönyv a mértani földrajz tanításban (1871)*. — 7. *Példatár az elemi számtanításhoz (1872)*. — 8. *Vezérkönyv az elemi számtanításhoz (1877)*.

A tankönyvirodalom terén kifejtett sikeres munkásságáért báró Eötvös József 1869-ben Zemplén megye tanfelügyelőjévé nevezte ki. Széleskörű irodalmi munkásságával helyet biztosított magának a magyar nevelés történetében.

*Bárány Ignác*⁶ (1833—82). Működését mint tanító Makó egyik külvárosában kezdte. 1858-ban a szegedi kir. kat. tanítóképző tanára. Innen a pesti képzőhöz került. Majd Csurgóra helyezték igazgató-nak. 1879-ben a csáktornyai tanítóképzőt szervezi meg, s annak lesz az igazgatója. Munkái: 1. *Szellem és szellemi nevelés (1860)*. 2. *Szemléltető oktatás (1860)*. 3. *Útmutatás az elemi tanoda olvasókönyveinek kezelésére (1865)*. 4. *Vezérkönyv az első elemi nyelv-oktatás kezeléséhez (1865)*. 5. *A költemények kezeléséről a népiskolákban (1861)*. 6. *Olvasás tanmódja (1863)*. 7. *Az öt kiadást megért Tanítók Könyve (1866)*. Számos népiskolai tankönyvet és vezérkönyvet is írt. 1862—65-ig segédszerkesztője volt a *Tanodai Lapok*-nak. Szerkesztette az Iskolai Kistükör c. gyermeklapot, melyet később *Iskolabarát* c. szaklappá alakított át.

*Beke Kristóf*⁷ (1785—1862). Pappá szentelése után Veszprém-

pediája. Bp. 1911. I. 122. l. — Kiss Áron: *A magyar népiskolai tanítás története*. Bp. 1881. 190. l.

⁶ Lásd Magyar Pedagógiai Lexikon I. 176. l. Bp. 1933. — Verédy Károly: *Paedagógiai encyclopaedia*. Budapest, 1866. — Körösi—Szabó: i. m. I. 138.

⁷ L. Verédy i. m. 80. l. *Pedagógiai Lexikon* 194. l.

ben, Siófokon, Peremartonban működött. 1789-ben Kopácsy püspök rábízta a veszprémi árvaház vezetését. 1835-ben, amikor a veszprémi r. k. tanítóképzőt megalapították, annak tanára lett.

Tanári működése alatt a következő pedagógiai vonatkozású munkákat írta: 1. *Kézikönyv a falusi iskolamesterek számára*. Buda, 1828. 2. *Neveléstudomány a mesterképző-intézetek számára*. Buda, 1844. 3. *Általános tanítástudomány a mesterképző-intézetek számára*. Buda, 1841. 4. *A lélektudomány viszonya a neveléshez*. Pest, 1845. Ez utóbbi munkáját a Magyar Tudós Társaság adta ki. Ebben pszichológiai okfejtéssel felveti a minimális tankönyvek eszméjét és élesen elítéli a „tanulóknak egymás általi kihallgatását”, az úgynevezett sedátor-rendszert.

*Emericzy Géza*⁸ (1838—1887). Bölcsészdoktor, a budapesti egyetem m. tanára. A jénai és göttingeni egyetemen végezte tanulmányait. 1862-ben a nyiregyházi gimn. tanára, majd ugyancsak e város tanítóképzőjének tanára lett. Báró Eötvös József tanulmányútra küldte. 1869-ben Berlinben, 1870-ben Brémában, Londonban és visszatérően Bécsben tanulmányozta a népiskolákat és tanítóképzőket. 1871-ben az Iglón felállított áll. tanítóképző igazgatójául nevezték ki.

Pedagógiai munkái: 1. *Az élet és iskola* (1866). 2. *Gimnáziumaink reformja* (1867). 3. *Népiskolai tanmenetek*. 4. *Tapasztalati lélektan* (1879). 5. *Népiskolai neveléstan* (1882). 6. *Népiskolai tanítástan* (1880, 1883). 7. *Gyakorlati méréstan, tanítók és képezdészek számára*. 8. *Számítási vezérkönyv a népiskolák számára*. 9. *Természet- és vegytan a népiskolák számára*. 10. *A természetrajz-tanítás módszere*. 11. *Vezérkönyv a népiskolai földrajz tanításban*. 12. *Népiskolai természetrajz*. 13. *Vezérkönyv a népiskolai méréstan tanításához*. Dittes Jahresberichtjeiben ismertette Magyarország közoktatásügyét.

*Erdődy János*⁹ (1844—1904). Kassán tanítói oklevelet szerzett. 1866-ban Sárospatakon, 1870-ben Kassán tanító. 1872-ben a kormány Svájcba küldi az elemi iskolák és tanítóképzők tanulmányozására. 1873-ban kinevezik a kassai tanítóképzőhöz tanárnak, 1876-ban pedig igazgatónak. Az intézet felvirágoztatása mellett irodalmi munkássága is számottevő. Ilyenek: 1. *Embertan* (1881). 2. *Neveléstan* (1882). 3. *Nevelés történelem* (1882). 4. *Nyelvoktatás módszertana* (1880). (Különösen jeles munkája.) 5. *A történelemtudományi tárgyak módszertana* (1882). 6. *A természetrajz és természettan módszertana* (1882). 7. *A népiskolai számolás tanítás módszertana* (1883). 8. *Vezérkönyv a népiskolai számolás tanításához* (1879). 9. A földrajzi tankönyvei úttörő munkáknak tekinthetők. 10. *Neveléstan ijegyzetek* (1875. Kézirat gyanánt.).

⁸ L. Verédy i. m. 162. 1. *Pedagógiai Lexikon* 468. 1.

⁹ L. Verédy i. m. 187. 1. *Pedagógiai Lexikon* II. 231. 1. — Orbók Mór: *Paedagogiai Plutarch* I. Bp. 1887. 231. 1.

Gáspár János¹⁰ (1816—1892). Nagyenyeden, s Zeyk József költéségén Berlinben végezte tanulmányait, ahol Diesterweget hallgatta. Később a nagyenyedi tanítóképző igazgatója lett. 1868-ban Eötvös József meghívta a népiskolai tankönyvek kidolgozására összehívott országos hattagú bizottságba s megbízta a népiskolai olvasókönyvek és vezérkönyvek elkészítésével. Ő volt az első, aki a *Csemegék olvasni még nem tudó gyermekek számára* (Kolozsvár, 1848.) c. több kiadást ért munkájával bevitte a népiskolába a népköltészet termékeit.

Eötvös hamar felismerte tehetségét s arra kérte, hogy fogadja el Alsó-Fehér- és Küküllő megye tanfelügyelőségét. Levelében a miniszter azt írta neki: „bízalommal várom, hogy mint ki egész eddigi életét a közművelődésnek szentelé s mint ki szintén belátja mind az állomás fontosságát, mind a feladat magasztosságát, nem vonakodand ajánlatom elfogadása által erejét és ismereteit tágabb körben érvényesíteni népünk közművelésének javára.” (Orbók i. m. 32 l.)

Új munkakörében ránehezedő feladatokat a lehető legjobban oldotta meg és ezért a legnagyobb elismeréssel emlegették nevét.

Indali Péter¹¹ (1824—1885). Előbb jogot, majd teológiai tanulmányokat folytatott és azután tanító lett. 1851-ben Pestre került, s a Szőnyi-féle magániskolában tanított. 1857-ben a kolozsvári ref. leányiskola igazgatója, 1870-ben pedig tanítóképzőintézeti tanár lett. Rendkívüli nagy sikere volt ABC-könyvének, melyben képekkel szemléltette a betűk alakját. Ezt a könyvét három évtizednél tovább, igen sok iskolában használták. Vezérkönyvet is írt ABC-jéhez *Egészen új szerkezetű ABC, vagyis vezérkönyv az olvasni tanításban és tanulásban* címmel, mely 1852-ben jelent meg először.

Kiss Áron¹² (1845—1908). Tanulmányait Sárospatakon végezte. 1867-ben lelkészi, 1870-ben ügyvédi képesítést nyert. 1866-ban a sárospatki tanítóképző tanára. 1870—75-ig a nagykovácsi tanítóképző igazgatója. 1871-ben a közoktatásügyi miniszter támogatásával az ausztriai és németországi tanítóképzőket tanulmányozta. 1873-ban a budapesti Pedagógium tanárává, később igazgatójává nevezték ki. Nagy érdeme, hogy a magyar pedagógiai irodalom multját felkutatatta és feldolgozta. György Aladár a magyar neveléstörténet Liviusának nevezte, Gyulai Ágost pedig pedagógiai munkásságát Toldy Ferenc irodalomtörténeti működésével állítja párhuzamba.

Minden munkájában igazi magyar pedagógusnak bizonyult. Tevékeny részt vett a tanítás egyesületi életében, a Magyar Paedagógiai Társaságnak Molnár Aladárral ő volt a kezdeményezője és

¹⁰ L. Verédy i. m. 301. l. — Orbók i. m. 29. l. — Ped. Lexikon I. 682. l. — Kemény Ferenc: *Német hatások a magyar nevelés és oktatásügyre*. Bpest, 19. l. — Kiss Áron i. m. 192. l.

¹¹ L. Körösi—Szabó i. m. II. 12. l.

¹² L. Emlékszó Gyulai Ágosttól, Magyar Paedagogia, 1909. — Emlékszó Vangel Jenőtől, Magyar Tanítóképző, 1909. — Magyar Paedagogiai Lexikon 76—77. l. — Körösi—Szabó i. m. II. 216. l.

ezenkívül az Évkönyvek szerkesztője is. Munkái közül legnevezetesebbek: 1. *Adalékok Magyarország nevelés- és oktatásügyi történetéhez* (1874.). 2. *Lélektani kézikönyv* (Dittes után, 1875.). 3. *Nevelés- és oktatástan* (Öreg Jánossal, 1876). 4. *A népiskola módszertana* (Dittes után Gyertyánffy Istvánnal, 1882.). 5. *A neveléstörténet kézikönyve* (1872, 1880). 6. *Adatok a népiskolai olvasókönyvekről (1777—1850)*. 7. *A magyar népiskolai tanítás története* (2 kötet, 1881—1883). 8. *Vezérkönyv a népiskolai történettanításhoz* (Majer Miksával, 1882.). 9. *Játéktanító vezérkönyv a népiskolai tanítók számára* (Kun Alajossal, 1894.). 10. *A polgári iskolai tanító- és tanítónőképzés*. 11. *Olvasókönyvek népiskolák és tanítóképezdek számára* (Többekkel 1881—83.).

*Márki József*¹³ (1815—1888). Egyetemi tanulmányait Pesten végezte. 1844-ben a pesti kir. kat. tanítóképző tanára lett. 1856-ban hazafiassága és az intézet germanizálása ellen való törekvései miatt állásából elbocsátották. Később az egyetemi könyvtár alkalmazta. Munkái közül nevezetesebbek: 1. *Neveléstan* (1843). 2. *Módszertan* (1844). 3. *Embertan* (1851) c. művei. 4. *Betű és kis olvasókönyv* (1847). 5. *Olvasástan* (1852). 5. *Számvetés* (Pest, 1845). 6. *Népiskolák könyve* (Zimmermannal, 1853—72). 1862—63. és 1867—71. években a *Népnevelők Lapja* főszerkesztője volt, melyet legnagyobbbrészt maga is írt.

*Mennyei József*¹⁴ (1823—89). Filozófiai és teológiai tanulmányait mint kegyesrendi növendék végezte el. 1848-ban kinevezték az érsekújvári tanítóképző tanárává. Itt cigányiskolát is alapított. 1856-ban, amikor Érsekújvárott megszűnt a tanítóképző, Kalocsára helyezték, s mint tanár ő szervezte meg a tanítóképzőt. Később igazgatója lett az intézetnek. Tagja volt az 1876. évben összehívott tankönyvszerkesztő és taneszközkészítető állandó bizottságnak. Munkái közül legnevezetesebbek: 1. *Életintelmek* (Bécs, 1860). 2. *Általános tanítás- és tanodai neveléstan* (Hermann J. után, 1866.) és az egyetemi Horváth-pályadíjjal jutalmazott 3 kötetes *Nevelés és Tanítástan* (1866) c. műve.

*Molnár László*¹⁵ (1833). 1854-ben tanítói oklevelet szerzett a pesti kir. kat. tanítóképzőben, s a fővárosi iskolában kapott tanítói állást. Mint tanító tovább képezte magát. Elvégezte a fővárosi reáltanodában felállított tanárképzőt, majd az egyetemre is beiratkozott. 1864-ben kinevezték a pesti tanítóképzőhöz tanárnak, amelynek később igazgatója lett. Molnár a tanítónőképzés terén sok tekintetben úttörő munkát végzett. Munkái közül legjelesebbek a következők: 1. *A neveléstörténelem* (1884). 2. *Neveléstan* (1879).

¹³ L. Verédy i. m. 619. l. — Kiss Áron i. m. 196—197. l. — Magyar Pedagógiai Lexikon 286. l.

¹⁴ L. Verédy i. m. 628. l. — Orbók i. m. 235 (II. b.) — Magyar Pedagógiai Lexikon 287. l. — Körösi—Szabó i. m. 314. l.

¹⁵ L. Verédy i. m. 636. l. — Orbók i. m. 179. l. (I. k.)

3. *Általános tanítástan* (1881). 4. *Anyanyelv-tanítás* (1882). 5. *Szám-tanítás* (1883). 6. *Atyai tanács egyetlen leányomnak c. munkái.*

Nagy László¹⁶ (1816—1874). A bölcsészeti tanfolyamot Nagykőrösön, a jogot és a hittudományi tanulmányait Debrecenben végezte. Utána tanítói állást vállalt. 1851-ben Kisújszállásra hívták meg tanárnak. 1858-ban a nagykőrösi tanítóképző igazgatója lett. 1868-ban a vallás- és közoktatásügyi miniszter tanfelügyelővé nevezte ki. Legnevezetesebb munkái: 1. *Beszéd- és értelemgyakorlatok* (1865). 2. *Vezérkönyv a beszéd- és értelemgyakorlathoz c. műve*, amelyet a közokt. miniszter külön is megdicsért. 3. *Magyar nyelvtan vezérkönyve* I—II—III—IV. oszt. számára, mely munkáját 1870. évben a vallás- és közoktatásügyi miniszter megjutalmazta. 1866-ban szerkesztője lett a *Protestáns Népiskolai Közlönynek*.

Pálffy József¹⁷ (1812—1869), a magyar Francke, ahogyan a felette tartott gyászbeszédben nevezték, gróf Zay Károly házában nevelő, majd Komáromban lelkész és a felsőbb népiskolai osztályok tanítója, 1839-ben Sopronban a felső grammatikai osztályok tanára. 1853-ban a soproni líceum újjászervezésében vesz részt, s megbízták annak és a tanítóképzőnek igazgatásával. Önálló tervet készített a tanítóképző szervezetére vonatkozólag. 1858-ban új képezdét építtetett. A stuttgarti Gusztáv Adolf segítőegylet mintájára 1857-ben segélyző egyesületet szervezett. 1860-ban megalapította a m. ev. egyetemes gyámintézetet. Legnevezetesebb munkái: 1. *A keresztyén vallástudomány veleje*: vezérfonál a confirmatiohoz készülők ev. gyermekek oktatásához (Sopron, 1850, 8. 38. l.). 2. *Gyakorlati útmutatás a fejszámolásban, tekintettel az új pénznemekre* (Elemi tanítók és képezdei növendékek számára. Sopron, 1858, 8. r. 107. l.). 3. *Segédkönyv a bibliai történetek magyarázásához* (Ev. népisk. tanítók részére. Sopron, 1864, 183. l.). 4. *Utasítás ev. néptanítók számára* (Pest, 1861). Ebben szól a népiskola és a néptanító viszonyáról, a népiskolai oktatásról és a népiskolai nevelésről. Minden irodalmi művét általában mély vallásosság, tiszta nyelv jellemzik. Pedagógiai álláspontjára legjellemzőbb a Boomann iratai szerint készített *Utasítás*. Ebben a népiskolát úgy fogja fel, „mint az egyház veteményes kertjét, amelyeknek feladata: a szülői nevelés hiányát pótolva, annak fogyatkozásait kiegészítve, a gyermekeket Jézushoz vezetni s általa értelmes és kegyes emberekké, a polgári társaság munkás és hasznos tagjaivá, az állam hív polgáiraivá, az anyaszentegyház buzgó tagjaivá s ezen az úton a mennyország boldog polgáiraivá képezni.”

Péterfy Sándor¹⁸ (1841—1913). 1860-ban tanítói oklevelet szerzett. Utána Sopronban, Nagykanizsán, Győrött, majd Pesten tanítókodott hosszú éveken. 1877-ben kinevezték a budapesti áll. ta-

¹⁶ L. Körösi—Szabó II. 316. l. — Kiss Áron i. m. 191. l.

¹⁷ L. Körösi—Szabó i. m. III. 9. — Kiss Áron i. m. 196. l.

¹⁸ L. Orbók i. m. 735. l. — Verédi i. m. 219. l. (I. k.) — Magyar Pedagógiai Lexikon 510. l. — Körösi—Szabó i. m. III. 45. l.

nitóképzőhöz tanárnak. Fáradhatatlan munkása volt a magyar népoktatásügynek és a tanítóságnak, amelynek egyesületi életében vezérszerepet vitt. Ő volt a lelke az 1878. évben megtartott egyetemes tanítógyűlésnek. Az 1885. évi III. egyet. tanítógyűlésen a nyugdíj-törvény revíziójának előadója volt. Javaslatát az ülés változatlanul fogadta el. A legnagyobb érdeme az „Eötvös-alap” megteremtése. Ő alapította a budapesti Ferenc József Tanítók Házát (1899) és a kolozsvári Hunyadi-házat (1904). Munkái közül nevezetesebbek: 1. *Hetényi L. pedagógiai munkáiról* (1866). 2. *A magyar elemi iskolai népoktatás története* (2 köt. 1896). 3. *Az 1848. törvényekről és tanügyi eredményekről* (1898). 4. *Francke Ágost Hermann* (1913). Számos tankönyv. Két évig szerkesztője volt a *Népevelők Lapjának*.

*Rendek József*¹⁹ (1810). Bölcsészeti tanulmányait Nagyszombatban végezte. 1836-ban szentelték pappá. Utána Drégelypalánkon és Nyergesújfalun lelkészkedett. 1842-ben az esztergomi tanítóképző tanára lett. Nevezetesebb munkái: 1. *Tanításmód a városi és falusi elemi iskolai tanítók és mesterképző-intézetek használatára* (Buda, 1845). Ezt a munkáját a helytartótanács megjutalmazta. 2. *Kalauz az elemi tanodákban írni tanuló és olvasást gyakorló gyermekek számára* (Pest, 1847). 3. *Mikép kell a germanizmus terjedésének gátat vetni?* Ő fordította magyarra E van Bommel lüttichi püspök *A nyilvános első és másodrendű oktatásnak igaz elvei* c. munkáját.

*Warga János*²⁰ (1804—1875). A nagykőrösi tanítóképző tanára, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, a tudományos nevelési irodalom úttörője. *Elemi nevelés- és tanítástanát* (1837) az Akadémia a Marczibányi jutalommal tüntette ki. További jeles munkái *Egyetemes oktatástan* (1858), *Neveléstan* (1860). Ezeken kívül az elemi iskolák számára is írt egész sorozat könyvet.

*Wimmer Gottlieb Auguszt*²¹ (1792—1863). A bécsi születésű ifjú középiskolai tanulmányainak folytatására Magyarországra jött, mert azt hallotta, hogy nálunk a jótékony intézetek alkalmat nyújtanak ingyenes tanulásra. Tanulmányait Selmecbányán és Sopronban végezte. 1818-ban Felsőlövön lelkész lett. Abban az időben a határszéli németajkú községek külföldről hoztak tanítókat. Wimmer, hogy a tanítás hazafias szellemben folyjék, itthon akart a németajkú lakosok számára tanítókat képezni. Ezért iskolákat tervezett; mégpedig egy tanítóképzőt, s ennek előkészítőjeként egy alreáliskolát és egy algimnáziumot. Fáradozásai sikerrel jártak, mert 1845-ben megnyitotta azokat. Az iskolák mellett nevelőintézet is volt. A magyar hazához való ragaszkodását és szeretetét 1848-ban mutatta

¹⁹ L. Kiss Áron i. m. 171. l.

²⁰ L. Magyar Pedagógiai Lexikon II. 911. l. — Kiss Áron i. m. 168. l.

²¹ Magyar Pedagógiai Lexikon II. 918. l. — Kiss Áron: Adalékok, 92. l. — Kornis Gy.: A magyar művelődés eszményei. II. 152. l. — Orbók i. m. I. 81. l. — Kiss Áron i. m. 195. l.

meg, akkor ugyanis mint a magyar kormány biztosa „szabad csapatot” szervezett, s annak ő volt parancsnoka. Ezért aztán a szomorú világségi fegyverletétel után menekülnie kellett. Svájcban és Franciaországon keresztül Amerikába ment. 1860-ban, amikor a helyzet enyhült, visszaindult Felsőlövőre, útközben azonban beteg lett, s Bécsben meghalt. A felsőlövői iskolák alapítása, a német ajkúak hazafias szellemben való nevelése, példát adó hazaszeretete olyan érdemei, amikről nem szabad megfeledkeznünk. Irodalmi téren is szép sikereket ért el. Különösen említésreméltók tankönyvei és kitűnő földrajzi munkái.

3. *A tanítóképző-intézeti tanárság feladatai.* — Miért is foglalkoztunk e kiváló elődökkel? Azért, hogy kegyeletünket rójuk le irántuk, s ne feledkezzünk el róluk. E kegyelet-lerovás azonban csak akkor lesz teljes, ha elméleti és gyakorlati munkásságukat egyrészt alaposan megismerjük, másrészt ha vizsgálat tárgyává tesszük munkásságuk hatását, amelyet növendékeikre, a népoktatás munkásaira és rajtuk keresztül az egész népoktatásra tettek. E szerint tehát feladatok várnak reánk, melyeknek elvégzése kötelességünk. E kegyelet-lerovással magyar oktatásügyünk történetének építéséhez is hozzájárulunk.

Ennek szükségességét kiváló pedagógusaink már régóta hangoztatják. A Magyar Paedagogiai Társaság megalakulásakor programjába vette a magyar pedagógia multjának kutatását. Imre Sándor már 1905-ben hangsúlyozta ennek szükségességét és értekezést ír a Magyar Paedagógiában *A magyar nevelés történetének jelentősége* címen. 1935-ben *A neveléstudomány magyar feladatai* című munkájában részletesen is kifejti a kutatáshoz utat mutató gondolatait. E műve sokaknak felkeltette érdeklődését a kutatómunka iránt és azóta eredménye is mutatkozott ennek. Imre Sándor maga kezdte meg az ilyen irányú munkát *Gr. Széchenyi István nézetei a nevelésről* c. munkájával, melyet követett báró Wesselényi Miklós, Apáczai Cseri János, báró Eötvös József, gróf Teleki Sámuel, Bessenyei György és más kiválóbb magyar gondolkodó munkáinak pedagógiai és művelődéspolitikai szempontból való áttanulmányozása.

Kornis Gyula a Magyar Paedagogiai Társaság 1925. áprilisában tartott elnöki megnyitójában hangoztatta, hogy egy tudomány művelésére nézve sem olyan fontos az illető tudomány multjának ismerete, az újaknak látszó gondolatok történeti gyökereinek kinyomozása, mint éppen a pedagógiában. Kornis is megkezdte az ilyen irányú munkát *A magyar művelődés eszményei* c. művével.

Kartársaink közül többen foglalkoztak már részletmunkák elvégzésével, de a reánk váró munka nagyobbik része még hátra van.

Elsősorban fel kell dolgoznunk tanítóképzőink értékes munkásainak a nevelésre vonatkozó gondolatait, eredményeit. Közülük minél többnek életét, munkásságát, hatását kutatjuk és dolgozzuk

fel, „annál jobban fel lehet ismernünk korszakok, irányok, egyesek és intézmények szerepét a nevelői gondolkodás alakulásában.”²²

Gyakran nem szükséges az állásfoglalás sem, mert az író nem a maga gondolatait adja, hanem a másét akarja megismertetni, s ilyenkor éppen a tárgyiasság a legfőbb követelmény.

Ezenkívül az ezzel szorosan kapcsolatban levő munkák elvégzése is feladataink közé tartozik. Feldolgozásra vagy kiegészítésre várnak az intézetek történetére vonatkozó adatok. E munkánál törekedni kell a teljességre. Még a legjelentéktelenebbnek látszó adatot sem szabad figyelmen kívül hagyni. Fel kell dolgozni az intézet épületére, anyagára, életműködésére, az intézet belső életére, munkájára, az intézet tanárainak személyes hatására, irodalmi munkásságára, az intézet végzett növendékeinek működésére, munkásságára vonatkozó adatokat egyaránt.

A tanítóképző-intézetek tanárainak kötelessége az Imre Sándortól kívánt nevelői gondolkodás alakulásának kikutatása érdekében a tanítói hivatásérzést elsősorban fejlesztő tárgyak tanításterveik és tankönyveinek tanulmányozása. „Ha ezeket keletkezésük idejének magyar és idegen szakirodalmával az érintkező tudományok akkori fejlettségével, közgondolkodásunk akkori eszmevilágával és életünk nevelési szükségleteivel egybevetjük, s különösen, ha vizsgáljuk a tankönyveket a jelöltek egyéb ismereteinek, feltehető szellemi fejlettségének szempontjából, akkor a nevelők legnagyobb körére, a népiskolai tanítóságra nézve megállapíthatunk majd annyit, hogy bennük a nevelői gondolkodás milyen lehetett. Azt, hogy valóságban milyen volt, az általuk írt különféle közlemények, az egyesületi lapok és gyűlések, az iskolalátogatók jelentései mutatják. Mindebből fel lehet ismerni a különböző jellegű tanítóképző-intézetek hatásának különbségeit is, éppen a nevelői gondolkodás szempontjából. Az iskolalátogatók jelentései arról is tájékoztatnak, hogy a felügyeletet mennyire hatotta át a nevelői gondolkodás és az milyen volt.”²³

A szervezeti szabályzatok, nevelésügyi törvények tanulmányozása és feldolgozása is jelentősen gazdagítaná neveléstörténeti irodalmunkat. Ezekkel kapcsolatosan lehetne megismerni a szakművek íróit, származásukat, tanultságukat. Neveléstudományi irodalmunkban gyakran elfelejtett, de igen értékes és tanulságos elemei a különböző szakértekezleteknek és kongresszusoknak naplói és egyéb kiadványai, melyek főképp iskolaszervezeti és didaktikai kérdésekre vonatkoznak s híven visszatükrözik az ország vezető pedagógusainak egykorú nevelésügyi felfogását és törekvéseit.

A millennium alkalmával az iskolai értesítőkből számos jeles iskolatörténeti monográfia jelent meg. Mivel a világháború után úgyszólván valamennyi nemzet a maga iskolarendszerét alaposan

²² Imre Sándor: *A neveléstudomány magyar feladatai*, Szeged, 1935. 49. l.

²³ Imre S. i. m. 54.

megreformálta, sürgős feladatunk lenne ezeknek az újításoknak s a hozzájuk fűződő reformtörekvéseknek kritikai ismertetése.

Értékes munkát végzünk akkor is, ha összegyűjtjük egyes szerzők megjelent könyveinek, cikkeinek címeit. Ha összegyűjtjük a régi folyóiratoknak egy-egy tárgykörbe tartozó cikkeit.

A magyar irodalom területén is vannak feladataink. Össze kell gyűjteni mindent, „amit írók a nevelésről mondtak, mindazt, ami a szépirodalomban gyermekre, ifjúságra, családra és iskolára, nemzedékek viszonyára, társadalmi kérdések sorsára vonatkozik.”²⁴ De feldolgozásra vár az ifjúsági irodalom is. Egyes ifjúsági íróknak, folyóiratoknak különösen nagy hatása volt. Kutatnunk kell, kik, ill. melyek voltak azok, s milyen hatással voltak az ifjúság lelki fejlődésére. Ezeknek eredményei vajjon miben mutatkoztak?

4. *A feladat megoldásának módjai, feltételei.* — A feladatok megoldását megkönnyítené, ha egy-egy intézet tanári testülete munkaközösséget alkotva dolgozna fel az intézetével kapcsolatos munkát. Az előre elkészített terv alapján végzett munkának, tekintve a tanári testület különböző szakképzettséggel rendelkező tagjait, igen nagy értéke lenne. A közös megbeszélésen alapuló szakszerű munka biztosítaná az alaposságot, az értékelés teljességét. Ebbe a munkába esetleg bele lehetne vonni az intézet utolsóéves növendékeit is. Tanulmányaikat tanári vezetés mellett készítenék el, ami egyúttal indítékot adna későbbi életük hasonló munkáira. A munkamódszer megállapítása, az együttes munkának egyesekre eső feladatai, az esetleges fennakadás megbeszélése a munkaközösség előtt s annak bevonásával történék. Munkásságuk eredményeiről beszámolhatnának az önképzőkörben. Igen sok, a növedékek számára alkalmas tétel is adódnék ezen a téren.

Igen fellendítené a kutató munkát, ha tanügyi folyóirataink elfogadnák a történeti tárgyú tanulmányokat. Sajnos, ma az a helyzet, hogy történeti tanulmányt alig, legtöbb esetben egyáltalában nem fogadnak el. Ezért jó lenne, ha alapítani lehetne egy olyan folyóiratot, amely közölné az ilyenirányú tanulmányokat.

Ugyanitt kell megemlítenünk, hogy a tanítóképzőink számára készült neveléstörténeti kézikönyvek jórésze alig foglalkozik a magyar nevelés történetével. A régebbi kiadású neveléstörténetekben lényegesen több a magyar vonatkozású anyag. Arra kérjük az illetékeseket, hogy a most készülõ akadémiai tanterv neveléstörténeti anyagának vezető gondolata a magyar nevelés története legyen. Ezt, ha néhol talán még szegényesen is, de az eddigi kutatások feldolgozásával meg lehet valósítani.

Ha nevelési irodalmunkat vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy a nevelésre vonatkozó elmélkedések eredményei eljutottak hozzánk, de annyira nem gyökereztek meg, hogy saját talajunkból fejlett volna tovább a nevelésnek olyan önálló elmélete, „mely a nyugati nemzetekével a kölcsönhatás viszonyában állana, vagy legalább

²⁴ Imre S. i. m. 57.

olyan mértékben lenne a kor színvonalán álló európai, mint minden ízében magyar és saját életünkből felemelkedett."²⁵ Ha kartársaim mindegyike csak egy-egy kis részletmunkát vállal e feladatokból, már akkor is óriási anyag állana az arra illetékes feldolgozók rendelkezésére. A magyar nevelés története tisztázná a múltat, megállapíthatná a nemzet eddigi nevelésében a tetteket, szándékokat, és ezzel lerakná az építés alapját. Mindannyiunknak érdeke, hogy nevelésünk a magyar pedagógusok értékes tapasztalatainak, elért eredményeinek biztos alappilléreirein épüljön fel és fejlődjék naggya. Így alakulna ki a számunkra nagyon szükséges, sajátos, a magyar észjárásnak, a magyar jellemnek megfelelő magyar nevelési elmélet, melynek alapján nemzetnevelésünk céljait tervszerűbben szolgálhatjuk.

Az ehhez szükséges anyagoknak összegyűjtését, s ezt a gondolatot szem előtt tartó munkát vállalnunk kell, mert ezzel kegyelünk lerovása mellett *nemzeti kötelességet* teljesítünk.

Árpácssy Gyula.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK

A tanítóképzők állat- és növényvédelme.

A közokt. miniszter 78.427/1921. III. b) számú rendelete kötelezővé tette a tanító- és tanítónőképzőkben az állatvédelmi nevelőoktatást. Ugyanez évben 198.863/1921. M. P. ü. o. szám alatt kiterjesztette a minisztérium a madarak és fák napjának és az Országos Ifjúsági Állatvédő Ligának elemi iskolai rendeletét (1906. és 1908.) ezekre az iskolákra. A 46.695/1933. sz. min. rendelet pedig arra utasította az igazgatókat, hogy 12 kérdőpontra megfelelően évenként jelentést tegyenek főigazgatóságuknak állat- és növényvédelmi tevékenységükről, a főigazgatók pedig összegezve a beérkezett iskolai jelentéseket a minisztériumnak számoljanak be, felterjesztésük másolatát pedig küldjék el az Országos Állatvédő Egyesületnek, illetőleg az egyesület utódának, a Magyar Cserkészszövetség állatvédelmi bizottságának. E sorok írója pedig megbízást kapott a főigazgatók jelentéseinek összefoglalására. Most harminc éve annak, hogy a madarak és fák napjáról és az Orsz. Ifj. Állatvédő Ligáról szóló első évkönyvem megjelent és a középfokú és középiskolák összefoglalását is örömmel vállaltam, mert meggyőződésem volt, hogy ez a népművelődésre és gazdaságra nézve egyaránt fontos intézmény csakis az évenkénti számbavétellel maradhat fenn és fejlődhet tovább. És valóban évről-évre fokozatos haladást mutattak minden fajtájú iskoláink e téren és a fejlődés népünk javára folytatódott volna, ha a 7.453/1936. sz. rendelet meg nem szünteti a középfokú és középiskolák közvetlen jelentését. Ez a rendelet csak az évkönyvekben tette kötelezővé a jelentést és az évkönyvek megküldését kívánta a Magyar Cserkészszövetségbe (Budapest, V., Nagy Sándor-utca 6.). Ezek

²⁵ Molnár A.: *A közoktatás története Magyarországon a XVIII. században*, I. kötet.

Tankerületek	Iskolák	Évkönyvek	Oktatás	Madarak és fák napja	Ódúk	Életők	Étetés	Faültetés	Virág	Kert	Kirándulás	Fogadalom
Budapest	10	9	3	2	1	1	1	1	—	—	—	1
Budapes vidék	10	7	2	5	1	—	1	2	3	3	3	—
Székesfehérvár	8	8	3	7	1	—	3	2	2	2	2	—
Szombathely	6	2	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—
Pécs	4	4	2	1	1	1	2	1	—	3	2	—
Szeged	3	1	—	1	—	—	—	—	1	1	—	—
Debrecen	6	5	2	3	1	1	3	1	3	3	2	—
Miskolc	9	3	3	3	1	1	3	1	2	3	2	—
Komárom	5	4	1	3	2	2	3	3	3	4	1	—
Kassa	3	2	1	—	1	1	1	—	—	1	1	—
Kárpátalja	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen	64	45	18	26	10	8	18	12	15	21	13	1
1939/40. évi %		70.3	28.1	40.6	15.6	12.5	23.1	18.7	23.4	32.8	20.3	1.6
1935/36. évi %				54.5	36.4	41.8	47.3	43.6				9.2

az évkönyvek azonban csak itt-ott közölnek egy-egy adatot és nem tartják szem előtt a 12 kérdőpontot; ezenkívül évről-évre kevesebb évkönyv érkezett be a Magyar Cserkészszövetségbe. Ennélfogva 1936. után már nem lehetett érdemleges jelentésben összefoglalni az összes iskolák állat- és növényvédelmi működését, csakis az elemi iskoláét, amelyekre nézve érvényben maradt Apponyi Albert gróf 1906. évi rendelete. A Magyar Cserkészszövetség többször kérte a régi állapot helyreállítását, de csak annyit ért el, hogy az évkönyvek beküldését újra elrendelték. Ennek az eredménye az lett, hogy a tavalyi tanévről valóban több évkönyvet kaptunk, 70.3%-ot. Ezek alapján már lehetett hozzávetőleges összefoglalást készíteni. És e munkálat, mint a mellékelt statisztikai tábla mutatja, nyilvánvalóvá tette, hogy mennyit hanyatlott az ügy a lefolyt 4 év alatt. Az 1935/6. tanév állapota egy általános százalékkal kifejezve 38.8, az 1939/40. tanév pedig 19.5%, tehát éppen felére csökkent. Ha pedig a többi iskola-fajjal vetjük össze a mai helyzetet: az elemi iskolák átlaga 50.2, a polgári iskoláké 29.7, a gimnáziumoké 20.6, a liceumoké és képzőké 19.5 és a felső kereskedelmi iskoláké 13.1%.

A 64 tanintézetből 45 évkönyv érkezett be (70.3%), nem éppen kevés, de tartalmuk e tárgyban gazdagabb lehetne. A tanterv szerinti állatvédelmi nevelőoktatást a különféle órák keretében csak 18 helyen folytatták (28%), a madarak és fák napját 26 helyen ülték meg (40.6%), a gyakorlati madárvédelmet 18 iskolában művelték (28.1%) és fákat 12 helyen (18.7%) ültettek. A Virág című oszlop mutatja, hogy 15 iskola gondozott virágokat (23.4%), nagyobbrészt leányiskolák. Jeleztem még, hogy kertet 21 (32.8%)

és kirándulásokat 13 (20.3%) iskola használt föl erre a célra. Fogadalmat csak egy helyen tettek (1.6%).

Legnagyobb buzgóságot Komárom vármegye 5 iskolája fejtett ki. Szép jelentése van Székesfehérvár r. k. képzőjének. Aquárium van a községi r. k. és a cinkotai áll. tanítónéköpözben. Méhészetet művelnek Pápán (áll.). Pályázatot hirdettek Sárospatakon a ref. líceumban.

A líceumok és képzők összetartozó iskolafajok és feladatuk a leendő tanítóság kiképzése, ennél fogva vezetniök kellene a természetvédelem terén. Felhívom a kartársak figyelmét az 1921. évi 78.472 sz. rendeletre, mely szerint a tantárgyakon kívül a próbatanításokat, önképzőkört, pályázatokot és a megfelelő kiadványokat is fel kell használni e célra. A Magyar Cserkész állatvédelmi rovata hasznos útmutatásokat ad ez irányban.

Fodor Árpád.

I R O D A L O M

Darvas József: Elindult szeptemberben.

Lapunk 1940. évi szeptemberi számában arra a megdöbbenésre hívtam a figyelmet, melyet a címbeli író *Egy parasztcsalád története* című művel bennünk, tanároknak kelthetett. Azóta tudomásomra jutott, hogy ez értékes írot a kiskünnfélegyházi tanítóképzőbeliek bőszen vallják magukénak. Ez új könyvét tehát két szempontból is élénk érdeklődéssel vettem a kezembe. Sejtettem, hogy ez a magyar nép életét tárja olyannak a szemüvegén keresztül élém, aki azt igazán élte. Másodsor azért, mert reméltem, hogy a tanítóképzés módjára találok benne számbaveendő véleményt. Nem csalódtam, sőt szükségesnek találok kartársaim figyelmét rá felhívni.

Tanári munkánkra önértékelésünk, a hivatalos és a nem hivatalos bírálatok egybevetése alapján ítéleteket hozunk. A felelősség átérzésének foka és lelkiismeretünk érzékenysége alapján az ítéleteket alakítgatjuk. Sokszor szükségünk van önbizalmat erősítő olyan tapasztalatokra, melyekből munkánk előnyös értékelését olvashatjuk ki. A megtett munkánk eredményének önmagunkban kialakult értékelése igen nagy mértékben befolyásolja elkövetkezendő cselekvéseink lendületét és ütemét. Eppen ezekből a szempontokból igen szerencsés az a testület, amelyiknek Darvas fenti könyvében ennyire helyes értékeléssel szerez megbecsültetést. Mindnyájan örömmel üdvözölhetjük a művet azért, mert a társadalom széleskörű olvasórétegében munkánk iránt érdeklődést kelt.

Álljanak az alábbi apró szemelvények szavaim igazolására.

Igen finoman elítélteti az olvasóval is azt a tanári eljárást, amikor a tanár majdnem minden növendéknek négyest ad.

Az internátusi élet hű apróságainak olvasása nagyon sokat segíthet olyan kezdő tanárnak, aki előtt az tapasztalatból ismeretlen. Az ilyen apró jelenetek rövid és igen találó megörökítése élvezetes olvasmány az emlékezőnek. Mennyire elevenek alakjai például a zeneakadémistát színelő volt növendék megzongoráztatásának leírásában! A társadalomban legújabbán igen rákaptak arra, hogy az elégséges okleveleseket dicsőítsék, mondván: „Az elégséges oklevelesek rendszerint jobb tanítók, mint a jelesek.” Szinte szégyelnie kell magát néha a jeles oklevelűnek. A tanári értékelésnek és előrelátásnak megbecsültetése érdekében sokat tesz Darvas, amikor az élet igazolását a következő szavakban tárja az olvasó elé

(az ú. n. zeneakadémista mondja az internátusi vacsorázás közben): „Ő volt itt mellettem akkor az asztalfő.” Lélektani dolgot lehetne írni erről az egyetlen mondatról, annyira kifejező, annyira a viszonyok mélyére mutató. A könyvben szereplő tanítóképzős ifjak jellemrajza nagyon hű. Annak meglátására csak az volt képes, aki velük együtt élt. Csak olyan adhatja vissza, akinek lelkében a társak jelleme mély nyomokat hagyott.

Könnyedén hozza olvasói tudomására azt, hogy a tanítónövendék már szegyenli a játékot. Megkomolyodott az ifjúság játékában is. Ma már nem játékból játszunk! Már a labdarúgást is kezdi leváltani a bonyolultabb szabályú kézilabda.

Kár, hogy nem olvasható ki sorai közül az ötödévesek tekintélytartására vonatkozó saját véleménye. A könyvben csak rögzíti a jelen helyzetet: fogy a tekintély! (Ez nemcsak diáktársadalmi jelenség.) Az intézeti rend fenntartása szempontjából igen lényeges kívánság az utolsó évesek segítsége. Már pedig ez csak akkor történhetik meg, ha gondoskodunk tekintélyük erősítéséről. Talán mégis csak akkor van valakinek nagyobb tekintélye, ha mindenféle parancsokat adhat, ha nem tegeződik?

A változott életű ifjúsághoz újszerűen nevelő fiatal tanár kell. Nem mondja, csak megérezhető az ifjúság egyetemének ez az ítélete.

Mérhetetlen mennyiségű ötletet meríthet e könyvből az a tanár, aki meglátta és segíteni szeretne azokon a parasztyerekeken, akik a középosztály részesei szeretnének lenni. Az első éveseknek tartandó első hivatásra előtt nagyon tanulságos olvasmány a könyv a tanár számára. Tapintatos nevelő alkalmat nyújt fejlettebb életviszonyok szemlélésére, ötleteket ad a gyors bealakulásra. Az a tanár, aki kioktatja a járatlant, a kezdet, nevel, de egyidejűleg elriasztja magától növendékét. Mennyivel épebb öntudatossággal fog cselekedni az a tanítványunk, akit nem szegyenítettünk meg hiányainak felsorolásával, csupán alkalmat adtunk neki arra, hogy azokat gyorsan megismerhesse. E könyv alapján a szünetek előtti hivatásóránokon mennyire meg tudánk könnyíteni sok tanítványunknak azt a nehéz feladatot, hogy miként viselkedjék az iskolában szokásos és a célkitűzéseinkben megismert életmódtól teljesen eltérő otthoni környezetben. Megkönnyíthetnének problémáit arra nézve, miként viselkedjék az otthoni volt játszótársaival, mi a teendője a családban, hogyan vegyen részt azok szórakozásaiban, mi legyen eljárása a házi teendőkben, az otthoni pénzeresési lehetőségekben, stb.

Jól megfigyelt és fontos nevelői célt közöl azokban a sorokban, amelyekben a két parasztszármazású tanítónövendék egymás figyelését írja le. Sokszor tapasztaltam én is, hogy nem az a fontos, milyen egyéni helyet ért el egy-egy egyszerűbb származású növendék másokkal szemben, hanem az, hogy a vele együtt feltörekvő el ne érje, el ne kerülje. Ennek a jellegzetes és az egyivásúak között szokásos szüklátókörü és irígységgel vegyes versengésnek finomítása és elhatárolása elsőrendű intézeti érdek a tanítóképzőben. A kifelé megnyilvánuló okos összetartás, egymássegítés és a befelé fennálló feszült, csendes versengés elérése olyan nevelői cél, mely nemcsak a növendékeinkre, de magunkra tanítóképző tanárookra nézve is megszívlelendő volna. Mennyivel előnyösebbé válnék több társadalmi rend és osztály helyzete, ha az abból kiemelkedők teljesítenék kötelességüket: segítenék az otthagytakat. Hányszor tapasztaljuk, hogy nemcsak elfeledkeznek erről sokan, de sőt inkább megtagadják a közösséget, mely nekik sokszor felemelkedési lehetőséget nyújtott. Legalább addig

törnék magukat hálából azokért, akiknek csoportjában szárnyaik megerősödtek, amíg még bizonytalan hovatartozásuk! „Tudod, azt az érzést vesztettem el, hogy valakikhez tartozom” — állapotban, de az igaz jólelkék még azután is „...mindenütt azokról kérdezősködik, akiket elvezített. Keresi azokat, akikről elkallódott”.
Csekő Árpád.

H I R E K

Kérelem. — Ismételten többször megeseit, hogy állomáshelyüket változtatott kartársak a szerkesztőhöz fordultak és tőle kérték a folyóiratnak új címükre való küldését. A lap szétküldésével a szerkesztő nem foglalkozhatik. Minden reklamáció és a lap küldésére vonatkozó minden kérelem *Frigyes Béla* pénztáros úrhoz tartozik. Ilyen ügyekben tehát kizárólag hozzá kell fordulni. — Felkérjük a hitfelekezeti intézetek igazgatóit, értesítsék a szerkesztőséget az intézetükben bekövetkezett személyi változásokról és az általános érdeklődésre számítható eseményekről. Az intézetek évkönyveit is hiányosan kapta meg a szerkesztőség. — Végül ne minősítsék a tagtársak és előfizetők zaklatásnak, ha arra kérjük őket, hogy hátralékaikat mielőbb kiegyenlíteni szíveskedjenek.

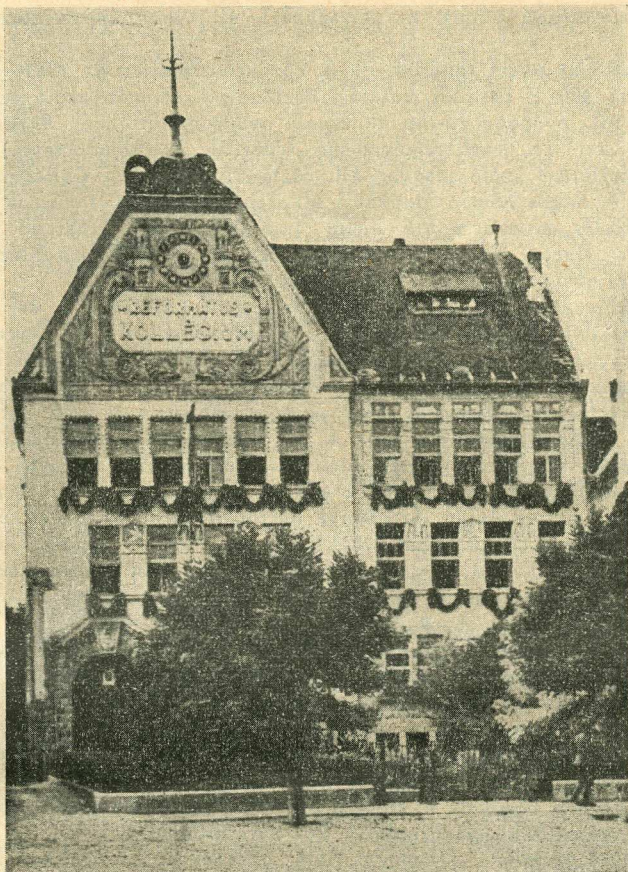
Kitüntetés. — A Kormányzó legfelsőbb elhatározásával a világháborút követő forradalmak és ellenforradalmak idején, valamint az ország elszakított területeinek visszaszerzése körül életüket veszélyeztető önfeláldozással véghezvitt hazafias cselekedeteik elismeréséül polgári személyeknek a Nemzetvédelmi Keresztet adományozta. A kitüntetettek közt van *Domokos Pál* kolozsvári áll. tanítóképző-intézeti igazgató is.

Cimadományozás. — A Kormányzó a közokt. miniszter előterjesztésére *Kócza Géza* tanügyi tanácsosi címmel felruházott testnevelési igazgatónak nyugalomba vonulása alkalmából a tanügyi főtanácsosi címet adományozta.

Igazgatói megbízatás. — A közokt. miniszter dr. *Jancsny Bélát*, a munkácsi áll. rutén tanítási nyelvű gimnázium tanárát a munkácsi áll. koed. tanítóképző, *Kandray Géza* kolozsvári áll. tanítóképző-int. tanárt a kolozsvári áll. tanítónőképző igazgatói teendőinek ellátásával megbízta.

Kinevezés. — A közokt. miniszter *Sáfrán Györgyi* szegedi gyakorló polgári iskolai rendes tanárt a munkácsi áll. koed. tanítóképző-intézethez az áll. tanítóképző-intézeti tanárok létszámába h. tanárrá, *Darázs Erzsébet* gyergyószentmiklósi rk. tanítóképző-int. ideiglenes h. tanárt és *Barabás Ibolya* budapesti lakost a kolozsvári áll. tanítónőképző-intézethez, dr. *Dolch Erzsébet* szegedi áll. polgári iskolai h. tanárt a nagyváradai áll. tanítónőképző-intézethez ideiglenesen az áll. tanítóképző-intézeti tanárok létszámába h. tanárrá, özv. *Mocsáryné Göllönsér Júlia* okl. testnevelési tanárt a zombori áll. tanítónőképző-intézethez h. testnevelési tanárrá nevezte ki.

Tanári alkalmazás. — A közokt. miniszter dr. *Lipták Pál* okl. tanítóképző-intézeti tanárt a bpesti I. ker., *Kuster Anna* okl. tanítóképző-int. tanárt a győri, *Varga Dezső* okl. tanítóképző-intézeti tanárt a jászberényi, *Pfeifer Vilmos* okl. tanítóképző-intézeti tanárt a köszegi, *Dobry Lajos* okl. tanítóképző-intézeti és *Kovács József* okl. középiskolai tanárt a kiskúnfélegyházi, *Lovas László* okl. középiskolai rajztanárt és *Varju Sándor* okl. tanítóképző-intézeti tanárt a lévai, dr. *Domján Anna*

A székelyudvarhelyi ref. tanítónőképző-intézet épületének homlokzata.

okl. tanítóképző-int. és *Buvári* András okl. középiskolai tanárt a munkácsi áll. tanító(nő)képző-intézetnél, illetőleg liceumnál próbaszolgálatos segélydíjas tanári minőségben alkalmazta.

Tanárváltozás a hitfelekezeti intézetekben. — Az egyházi főhatóság dr. *Hanzó* Lajos pedagógia-szakos okl. tanítóképző-int. tanárt a szarvasi evang. tanítóképző-intézethez tanárként alkalmazta.

Áthelyezés. — A közokt. miniszter szeptember 1-i hatállyal *Csonka* Gyula munkácsi áll. tanítóképző-intézeti tanárt a pápai áll. tanítóképző-intézethez, dr. *Móczár* László bpesti áll. tanítóképző-int. próbaszolgálatos segélydíjas tanárt a kolozsvári áll. tanítóképző-intézethez, *Fódi* Sándor lévai áll. liceumi h. tanárt a kőszegi áll. tanítóképző-intézethez, dr. *Tóth* Béla Zoltán jászberényi áll. tanítóképző-int. h. tanárt a kolozsvári áll. tanítóképző-intézethez, dr. *Veres* Amália nagyváradai áll. tanítónőképző-intézeti tanárt a kolozsvári áll. tanítónőképző-intézethez, *Juricskay* Irma nagyváradai áll. tanítónőképző-int. h. tanárt a cinkotai áll. tanítónőképző-intézethez és *Buttinger* Rozália kolozsvári áll. tanítónőképző-int. h. tanárt a nagyváradai áll. tanítónőképző-intézethez, *Sörös* József munkácsi áll.

tanítóképző-intézeti tanárt a nyiregyházi áll. tanítóképző-intézethez áthelyezte.

Ösztöndíjat nyert tanárok. — A közokt. miniszter az 1941—42. tanulmányi évre 400 P belföldi kutatási ösztöndíjat adományozott dr. *Draskovich Pál* áll. övönöképző-int. tanárnak pedagógiatörténeti, *Kristóf Margit* pesti II. ker. áll. tanítónöképző-int. tanárnak irodalomtörténeti tanulmányokra; külföldre szóló magyar áll. ösztöndíjat a bécsi Collegium Hungaricumba dr. *Buzás László* munkácsi áll. tanítóképző-int. tanárnak lélektani, *Cserés Miklós* munkácsi áll. koed. tanítóképző-int. tanárrak dramaturgiai és dr. *Mezősi Károly* kiskúntfélégyházi áll. tanítóképző-intézeti tanárnak félévre magyar történeti tanulmányokra.

Nyugdíjazás. — A közokt. miniszter saját kérésükre f. évi július hó 1-sejei hatállyal nyugalomba helyezte *Vizhányó Károly* és *Leyrer Mátyás* kiskúntfélégyházi, *Pécs Gyula* községi áll. tanítóképző-intézeti tanárokat. Rendkívül buzgó, kiváló eredménnyel dolgozó munkásai voltak a tanítónevelésnek. Kívánjuk, hogy jó egészségben, sok éven keresztül élvezhessék áldásos munkájuk után a jól megérdemelt nyugalmat!

Személyi hírek. — *Váradi József* tanítóképző-int. igazgató a Magyar Paedagogiai Társaság szept. 20-i évadnyitó ünnepi ülésén Széchenyi születésének 150. évfordulóján *Széchenyi nacionalizmusa és ennek neveléstörténeti jelentősége* címen élénk érdeklődést és elismerő tetszést keltett előadást tartott. — Dr. *Wagner Ferenc*, I. ker. áll. tanítóképző-intézeti tanár vezette a közokt. miniszter megbízásából a lévai 4 hetes szlovák tanítói továbbképző tanfolyamot. A tanfolyamon 50 tanító vett részt. A tanfolyam záróünnepélyén a közokt. minisztérium képviselője kijelentette, hogy a kormány a jövőben az eddiginél is nagyobb keretek közt fog a kisebbségi tanítók számára tanfolyamot rendezni. — Dr. *Uherkovich Gábor* a Természettudományi Társulat növénytani szakosztályának június hó 19-i ülésén *Adatok a Ligularia nemzetség szisztematikai anatómiájához* címmel előadást tartott. — Dr. *Hortobágyi Tibor* és dr. *Uherkovich Gábor* az intézet meghívására résztvett a szegedi Horthy Miklós Tudományegyetem növénytani intézetének nyári erdélyi kutatókirándulásán.

Irodalmi szemle. — Somogyi Béla: *Széchenyi* (Evangelikus Népiskola, 47. évf. 9. sz.). — Dr. *Gárdonyi Zoltán*: *A kórus is templom!* (U. o.) — *Drozdy Gyula*: *Te Deum és Veni Sancte.* (Néptanítók Lapja, 74. évf. 17. sz.) — *Nagy István*: *Enekelj, magyar ifjúság!* (U. o.) — *Bakk Péter*: *A falumúzeum.* (U. o.) — *Vágó Elemér*: *Csendesmunkáltatási feladatok a nyolcosztályú népiskolában.* (U. o.) — Dr. *Zombor Zoltán*: *A tanítási óra menete és a modern didaktikai elvek.* (U. o.) — *Palkó János*: *Mi a haza?* Költeménytárgyalás a III. osztályban. (U. o.) — *Váradi József*: *Széchenyi küldetése.* (Néptanítók Lapja, 74. évf. 18. sz.) — Dr. *Padányi-Frank Antal*: *A nemes tanító felé.* (U. o.) — *Bognár Gyula*: *Széchenyi a mai népiskolában.* (U. o.)

Új intézetek. — A közokt. minisztérium Ujvidéken áll. tanítóképző-intézetet, Zomborban áll. tanítónöképző-intézetet állított. Az új intézetek a jelenlegi iskolaévvvel megkezdték működésüket. Az ujvidéki intézet igazgatói teendőinek ellátásával a közokt. miniszter *Marschall János* okl. középiskolai tanárt bízta meg. Az intézet tanárai: *Szabó Balázs*, *Pándy Árpád*, *Gráf Ottó*, dr. *Biczók Ferenc*, *Hoffmann Géza*, *Diószegi Balázs*, *Tóth Antal*, *Bodó Sándor* és *Hoffmann Jakab*. Gyakorlóiskolai tanítók: *Galampos János* és *Böröczky Vilmos*. — A zombori áll. tanítónöképző-intézet igazgatói teendőinek ellátásával *Rusznayk Antal* tanár bízott meg. Tanárai: *Garam Melánia*, *Kovács Rózsa*, *Gál Melinda*, *Tarr Piroska*, *Draku-*

Iits Olga, Lukács Ferenc, Vawelth Stefánia, Bogdán Margit, Legetits Mihály, Kétszeri Margit és dr. Dembik Emma. Az intézetnek még nincs gyakorlóiskolai tanítója. — Az illetékes egyházi főhatóság Sepsiszentgyörgyön ref. tanítóképző-intézetet állított. Az intézet céljaira a kormány átengedte a volt áll. tanítónőképző-intézet épületét. — A közokt. kormány engedélyt adott Szatmárnémetiben egy református, Nagyváradon egy rk. (orsolyák) tanítónőképző-intézet állítására. Az új intézetek szervezése megindult.

Bizonyítvány kiállítási és nyilvánossági jog. — A közokt. miniszter a miskolci ref. leányliceum I—III. osztályai számára az államérvényes bizonyítvány kiállításának jogát az 1940—41. tanévre, a nyíregyházi ref. leányliceum I—III. osztályai számára az államérvényes bizonyítvány kiállításának jogát az 1940/41—1943/44. tanévekre, a tanítónőképző-intézet működő osztályai számára a nyilvánossági jogot, illetőleg a tanítóképesítés jogát folyótól az 1943/44. tanév végéig megadta.

Intézeti hírek. — A soproni ev. tanítóképző-intézet új épületet kap. Az új intézet internátusi részének építése már megkezdődött. — A marosvásárhelyi rk. tanítóképző-intézetet az illetékes egyházi főhatóság Csik-somlyóra helyezte át. Az intézet igazgatásával dr. *Rajka Géza* bízott meg. Az intézet új épületet fog kapni. — A megszállt erdélyi részek két tanítóképzőjének működésében a jelenlegi iskolaévváltozás következett be. Az egyházi főhatóságok abban állapodtak meg, hogy a nagyszebeni rk. tanítónőképzőben prot. tanítónőket, a nagyenyedi ref. tanítóképzőben meg rk. tanítókat is fognak képezni. — A kolozsvári rk. tanítónőképző-intézetet az egyházi főhatóság Gyergyószentmiklósrá helyezte át és ott egyelőre a rk. polgári iskola épületében adott az intézetnek helyet. — Besztercén az ev. gimnáziummal kapcsolatban megnyílt a német tanítási nyelvű ev. liceum III. és IV. osztálya, alsó osztályai a szászrégeni ev. gimnázium keretében működnek. — Újverbáson alapítványi német tanítási nyelvű tanítóképző létesült. Igazgatója *Fiedler Szilárd.* — A közokt. minisztérium 40.000 pengőt engedélyezett a kolozsvári áll. tanítónőképző-intézettel kapcsolatos gyakorlóiskolai épület építésének befejezésére. — A nyíregyházi ref. leányliceumba és tanítónőképzőbe beiratkozott tanulók száma elérte a 250-et. Az intézet fennállása óta ez a legnagyobb létszám. A liceum I. osztálya párhuzamos 85 tanulóval. Megtelt a gyakorlóiskola és a polgári iskola is. Utóbbiban is több párhuzamos osztályt kellett állítani.

Balázs-vacsora. — Folyóiratunk előző számában már megemlékeztünk *Balázs Bála* ny. tanügyi főtanácsosnak a tanítóképző tanárság körében osztatlan örömet keltett kitüntetéséről. Ebből az alkalomból volt feljebbvalói, munkatársai, barátai és tisztelői szeptember 18-án a Kárpátia-étteremben bensőséges ünneplésre jöttek össze. Az első felköszöntőt dr. *Kósa Kálmán* miniszteri osztályfőnök mondta. Hangsúlyozta a kitüntetés rendkívüli értékét s a kitüntetettet, mint a mindennapi munka hőst köszöntötte. Utána dr. *Huszka János* min. tanácsos nagy melegséggel méltatta Balázs Béla pályáját és érdemeit. (Beszédét folyóiratunk élén közöljük.) Vitéz *Fraknóy József* kir. főigazgató finom lélektani elemzéssel felfedte az ünnepelt cselekedeteinek rugóit s Balázs Bélát mint a másokért önzetlenül dolgozó embert mutatta be. *Padányi-Frank* Antal dr. a Tanítóképző-int. Tanárok Országos Egyesületének, *Molnár Oszkár* pedig a volt főigazgatóság személyzetének az együttérző örömét és szerencsekívánatait tolmácsolta. *Kemenes Illés* kir. főigazgató mélységekben járó kedves szavai zárták be a felköszöntőket, melyekre az ünnepelt mélyen meghatva válaszolt. Kivételesen nagy kitüntetés — úgymond — az egész tanítóképző tanárságra is fényt vet. Az ő fáradhatatlan munkáján keresztül ennek az

érdemes tanárságnak is kitüntetése. A bensőségesen meleg hangulatú vacsorán a felszólalókön kívül részt vettek; dr. Szakáll Zsigmond, Dobosy Elek, dr. Teslery Károly, Grynaeus Ida, Medgyesi Zsófia, dr. Horváth Kálmán, dr. Horn József, dr. Lux Gyula, Fekete József, Barabás Tibor, Nagy Ferenc, Váradi József, v. dr. Eröss Arisztid, ifj. dr. Barabás Béla, Kreitl Ilonka, Frigyes Béla, Mattay Imre, Pócza József, Kehrer Károly, dr. Pápai Vratarics György, dr. Sinkovics Dániel.

Az erdélyi tanárok szakértekezletének résztvevői. — Az iskolai év elején tartott szakértekezletet v. *Fraknóy* József kir. főigazgató nyitotta meg. A közel 3 hétig tartó tanfolyamot a hallgatók elejétől végig nem lanykadó érdeklődéssel kísérték és amikor szeptember 13-án Nagy Ferenc tanügyi tanácsos a tanfolyamot berekesztette, hasonló további tanfolyam tartása iránti óhaj jutott kifejezésre. A szakértekezletet közel százan hallgatták. Névsoruk a következő: Koncz Lajos, Kiss Elek, Asztalos Imre, Kovács László, Mátyás Ferenc, Bene József, Bőjthe János (Marosvásárhely, áll. tanítóképző); Balázs Zsigmond, Bertalan Lázár, Kiss Zsigmond, Macskásy Zoltán (Székelykeresztúr, áll. tanítóképző); Domokos Pál, Arkossy Sándor, Bakk Péter, Dobó Ferenc, Ferencz Antal, Magyary Károly, Nagy István, Orbán András, Palkó János, Putnoky Jenő, dr. Simor Ferenc, Tóth Endre, Venczel László, Fónay Tibor (Kolozsvár, áll. tanítóképző); Kandray Géza, Brosch Edit, Buttinger Rozália, Fosztó Olga, Kristóf Sárolda, Mihalíkné Gyulai Irén, Roosné Fekete Margit, Tapodi Ilona, dr. Váczy Margit, Kostyák Imre, Simon József, Barabás Ibolya (Kolozsvár, áll. tanítónőképző); Petres Kálmán, Erdélyi M. Hermilla, Ádám M. Honorata, Darázs Erzsébet, Dobai Julia, L'Auné Emma, Vizer Mária, Szabó M. Afra, Teleki M. Desideria (Gyergyószentmiklós rk. tanítónőképző); M. Magasi Franciska, M. Orosz Emília, Buday Olga, Daróczy Kiss Irén (Nagyvárad, rk. tanítónőképző); Obert M. Alacoque, Baumgartner M. Celesztin, Döry M. Leontina, Heinrich M. Aloisia, Kinál M. Benigna, Lőrincz M. Augusztá, Málasi M. Chrysula, Nagy M. Bertilla, Vezér M. Mervina, Karácsonyi M. Annabília, Király M. Blanda, Kovács M. Beáta (Szatmárnémeti rk. tanítónőképző); Váróné Csató Gizella, Csató Jolán, Haáz Rezső, özv. Királyné Csató Anna, dr. Lévay Lajos, Molnár Margit, Szabó Judit, Tamás Dombi Katalin, Vajna Judit, Veress Margit, Vicsay Ibolya, Gecző Margit, Kovács Ferenc, Sipos Rózsa, Asztalosné Imre Ilona, Zselinszkyné Szabó Irén (Székelyudvarhely, ref. tanítónőképző); Sturek Emil, Ferencz József, Dávid Róza (Csíkszereda rk. tanítónőképző); Kiss János, Lukács László, Wildt Erzsébet, Isztin Mária, Dr. Veress Amália, Papné Varga Ilona, Dr. Szilágyiné Puska P., Juricskay Irma, Antoni Mária, Kegyes Klára, Szepes Berta, Dirmayer Marian, Zomboriné Vadas Klára, Senor Rozália (Nagyvárad, áll. tanítónőképző); Schwáb Traugott (Szászrégen, evang. tanítóképző); Dr. Frühme Tamás (Beszterce, evang. tanítóképző); Angeli M. Liquoria (Esztergom, rk. tanítónőképző).

Nyugtázást lapunk következő számában közlünk.

Felelős szerkesztő és kiadó: Molnár Oszkár.

Sárkány-nyomda r.-t. Budapest, VI., Horn Ede-utca 9. Tel.: 122-190, 326-066. 19421
Igazgatók: Wessely Antal és Wessely József.